

T.C.
İSTANBUL GELİŞİMÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BEDENSEL ENGELLİ 13-18 YAŞ AMPUTELERİN YAŞAM
KALİTELERİNİN VE SERBEST ZAMAN ALIŞKANLIKLARININ
İNCELENMESİ**

**ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Hazırlayan

Ulaş ŞENTÜRK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Kubilay ÇİMEN

İSTANBUL-2017

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADISOYADI	: Ulaş ŞENTÜRK
TEZİN DİLİ	: Türkçe
TEZİN ADI	: Bedensel Engelli 13-18 Yaş Amputelerin Yaşam Kalitelerinin ve Serbest Zaman Alışkanlıklarının İncelenmesi
ENSTİTÜ	: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
ANABİLİM DALI	: Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı
TEZİN TÜRÜ	: Yüksek Lisans Tezi
TEZİN TARİHİ	: .../02/2017
SAYFA SAYISI	: 80
TEZ DANIŞMANI	: Yrd. Doç. Dr. Kubilay ÇİMEN
DİZİN TERİMLERİ	: Bedensel Engelli, Ampute, Yaşam Kaliteleri, Serbest Zaman Alışkanlıkları
TÜRKÇE ÖZET	:Araştırmanın amacı bedensel engelli amputelerin yaşam kalitelerini ve serbest zaman alışkanlıklarını incelemektir.
DAĞITIM LİSTESİ	:1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'ne 2. YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne

Ulaş ŞENTÜRK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BEDENSEL ENGELLİ 13-18 YAŞ AMPUTELERİN YAŞAM
KALİTELERİNİN VE SERBEST ZAMAN ALIŞKANLIKLARININ
İNCELENMESİ**

**ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Hazırlayan

Ulaş ŞENTÜRK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Kubilay ÇİMEN

İSTANBUL-2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite ya da başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ulaş ŞENTÜRK

.../.../2017

T.C.
İSTANBUL GELİŞİMÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ulaş ŞENTÜRK'ün "Bedensel Engelli 13-18 Yaş Amputelerin Yaşam Kalitelerinin ve Serbest Zaman Alışkanlıklarının İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Antrenörlük Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

... / ... / 2017

Prof. Dr. Osman ÇAKMAK
Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; 13-18 yaş amputelerin yaşam kalitelerinin ve serbest zaman alışkanlıklarının incelenmesidir. Araştırmanın hedef evreni Türkiye’de ki 13-18 yaş amputelerdir. Ancak somut evren İstanbul’da faaliyet gösteren İstanbul Büyükşehir Belediyesi spor kulübü bedensel engelli 13-18 yaş ampute sporculardan gönüllü olanlar oluşturmaktadır. Uygulama 2 aylık bir periyodu kapsamaktadır. Toplam 20 kişiden oluşan örnek bireyler 11 erkek 9 kız olarak oluşmaktadır. Çalışmamızda nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmamızda 2 anket kullanılmıştır. Yaşam kalitesi için “Periartic Quality of Life Inventory™4.0 (PedsQL™4.0) anketi kullanılmıştır. Anket 13-18 yaşları için toplam üç formdan oluşmaktadır. Fiziksel ve psikososyal işlevselliği sorgulayan 23 maddeden oluşmaktadır. Yorumlanması 0-100 arası yapılan puanlanmaya göre yapılmaktadır. Serbest zaman için Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28 Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek altı alt boyuttan ve 27 maddeden oluşmaktadır. Boyutları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ya göre yorumlanmıştır

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler sürekli değişkenler için ortalama $\pm$ standart sapma ve kategorik değişkenler için sayı ve yüzde şeklinde tablo halinde verilmiştir. Grupların karşılaştırılmasında iki grup için MannWhitney U testi kullanılmıştır. Sürekli değişkenler arasındaki korelasyonlar Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. İstatistiksel analizler SPSS v.22 paket programı ile yapılmış ve istatistik analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak dikkate alınmıştır.

Sonuç itibariyle; çalışmamıza katılan bedensel engelli amputelerin, yaşam kalitelerinin ve serbest zaman alışkanlıklarının istenilen seviyede olmadığı, sosyal yaşamda zorluklar yaşadıkları; ayrıca engelli bireylerin toplum içerisindeki konumlarının büyük önem arz ettiği ve sorunlarının çözümüne yönelik uygulamaların yetersizliğinin dikkati çektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bedensel Engelli, Ampute, Yaşam Kalitesi, Serbest Zaman

SUMMARY

The aim of this research is to examine the quality of life and leisure time habits of 13-18 year old amputees. The target universe of the study is amputees aged 13-18 in Turkey. However, the Istanbul Metropolitan Municipality Sports Club, which operates in the concrete universe Istanbul, constitutes volunteers from amputee athletes aged 13-18 years who are physically handicapped. The application covers a period of 2 months. The sample consists of a total of 20 people consisting of 11 boys and 9 girls. Quantitative research techniques were used in our study.

Two surveys were used in our study. For the quality of life, "Periartic Quality of Life Inventory ^{TM} 4.0 (PedsQLTM4.0) questionnaire was used. The questionnaire consists of three forms for the ages 13-18. Consists of 23 items questioning physical and psychosocial functioning. Interpretation is made according to scoring between 0-100. Leisure Time Scale-28 scale was used for leisure time. The scale consists of six sub-dimensions and 27 items. Dimensions are interpreted according to One Way Analysis of Variance (ANOVA).

In the analysis of the data obtained from the study, descriptive statistics were tabulated as mean $\pm$ standard deviation for continuous variables and as number and percentage for categorical variables. MannWhitney U test was used for comparison of the groups. Correlations between continuous variables were analyzed by Spearman correlation analysis. Statistical analyzes were performed with the SPSS v.22 packet program and statistical significance was taken as 0.05.

As a result, physical handicapped amputees who has been attend our study did not have required life quality and free time regular activity. Also physical handicapped amputees have very important role in society and importance of not to have anything for to find solution of their problems, has been identified.

Key words: Physical Handicapped, Amputee, Life Quality, Free Time

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
TABLolar LİSTESİ	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	4
1.2. ALT PROBLEMLER.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.4. SINIRLILIKLAR.....	4
1.5. SAYILTILAR.....	5
1.6. TANIMLAR.....	5
1.7. HİPOTEZLER.....	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
BEDENSEL ENGELLİLERLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	6
2.1. ENGELLİ KAVRAMI VE TANIMI.....	6
2.2. ENGELLİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI.....	8
2.2.1. Zihinsel Engelli.....	9
2.2.2. İşitme Engelli.....	9
2.2.3. Görme Engelli.....	10
2.2.4. Bedensel Engelli.....	10
2.3. BEDENSEL ENGELLİLİK NEDİR?.....	12
2.3.1. Bedensel Engellilerin Türkiye'deki Eğitim Durumu.....	13
2.3.2. Bedensel Engellilerin Aldığı Hizmetler.....	15
2.3.3. Bedensel Engellilere Yönelik Verilen Kurslar.....	16
2.3.4. Dünya'da ve Türkiye'de Engelli Çalışanların Durumu.....	18
2.4. AMPUTASYON NEDİR?.....	21
2.4.1. Amputasyon Nedenleri.....	23
2.4.2. Amputasyon Sınıflandırılması Nasıldır.....	24
2.5. TÜRKİYE'DE ENGELLİ NÜFUS ORANI.....	26
2.6. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERİN COĞRAFİ KONUMA GÖRE DAĞILIMI.....	26
2.7. ENGELLİLER İÇİN KURULAN DERNEK, VAKIF VE KURULUŞLAR.....	27

2.8. ENGELLİLER İÇİN ÇIKARILAN KANUNLAR.....	27
2.8.1. Engelli Hakları.....	28
2.8.2 Belediyelerin Engellilere Hizmetleri.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	31
BEDENSEL ENGELLİ BİREYLERİN SORUNLARI, YAŞAM KALİTELERİNİN İNCELENMESİ, FİZİKSEL AKTİVİTELERİ VE SPOR	31
3.1. ENGELLİ BİREYLERİN GENEL SORUNLARI.....	31
3.1.1. Engellilerin Topluma Kazandırılmasının Önemi.....	33
3.1.2. Engellilerde Sosyalleşmenin Önemi	34
3.1.3. Engellilerde Yaşam Kalitesi	34
3.1.3.1.Yaşam Kalitesi ile İlgili Kavramlar	35
3.1.3.2. Engellilerde Yaşam Kalitesi Ve Spor.....	37
3.1.3.3. Engellilerin Yaşam Kalitesini Yükseltmenin Önemi.....	37
3.1.3.4. Engellilerde Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler	38
3.1.3.4.1. Sosyokültürel Yaşam Koşulları	39
3.1.3.4.2. Ekonomik Yaşam Koşulları.....	39
3.1.4. Engelli Ailelerinin Yaşam Doyumları ve Umutsuzluk Düzeyleri	40
3.2. ENGELLİLERDE SPOR	41
3.2.1. Engelli Bireylerde Sporun Önemi.....	44
3.3. BEDENSEL ENGELLİLERDE FİZİKSEL AKTİVİTE VESPOR.....	47
3.3.1. Bedensel Engellilerde Fiziksel Aktivitenin Önemi	50
3.3.2. Bedensel Engellilerde Fiziksel Aktivitenin Önündeki Engeller	51
3.3.3. Bedensel Engellilerle İlgili Spor Kulüpleri ve Federasyonlar.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	54
YÖNTEM VE UYGULAMALAR	54
4.1.Araştırma Evreni.....	54
4.2.Kullanılan Anketlerin Geçerlik ve Güvenirliği Ve Türkçeye Uyarlaması	54
4.3. Araştırmada Kullanılan Verilerin Analizi	54
BULGULAR	55
TARTIŞMA VE SONUÇ	66
ÖNERİLER.....	69
KAYNAKÇA.....	70
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	-

TABLolar LİSTESİ

SAYFA

Tablo-1	Yaş ile sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi.....	56
Tablo-2	Haftalık serbest zaman ile sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi.....	57
Tablo-3	Cinsiyet bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki dağılımın incelenmesi.....	58
Tablo-4	Refah düzeyi bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki dağılımın incelenmesi.....	59
Tablo-5	Serbest zamanlarını değerlendirirken güçlük çekme bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki dağılımın incelenmesi.....	60
Tablo-6	Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmelerine ait bilgiler.....	61
Tablo-7	Sağlık ve Aktiviteler ile İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	62
Tablo-8	Duygularla İle İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	62
Tablo-9	Başkaları İle İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	63
Tablo-10	Okul İle İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	63
Tablo-11	Yaşam Kalitesi Ölçeğine Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	64
Tablo-12	Belirlenen Bazı Sorunlar ve Yaşam Kalitesine Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	65
Tablo-13	Cinsiyet ve Refah Düzeylerinin Dağılımı.....	65

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca tezimin her aşamasında, bilgi ve deneyimlerinden yararlanma olanağı bulduğum, bu süreçteki anlayışlı tutumu ve desteğinden dolayı Tez Danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Kubilay Çimen'e;

Tezimin gerçekleşmesindeki değerli katkılarından dolayı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Sporla Rehabilitasyon Koordinatörlüğü ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü'ne;

Yüksek Lisans eğitimim boyunca her türlü desteği sağlayan ve hep yanımda olan değerli ağabeyim Taner Atasoy'a;

Yüksek Lisans eğitimim süresinde yanımda olan ve hiçbir konuda sevgisini, desteğini ve sabrını esirgemeyen sevgili eşim Pınar Şentürk'e;

Sevgi ve emeklerini benden esirgemeyen, varlıklarıyla huzur bulduğum çok değerli aileme;

Tez çalışmama gönüllü olarak katılan ve çalışmamın gerçekleştirilmesini sağlayan tüm öğrencilerime;

Teşekkürü bir borç bilirim.

Ulaş ŞENTÜRK

GİRİŞ

Engelli bir çocuğun dünyaya gelmesi aile üyelerinin yaşamları, duyguları ve davranışları üzerinde olumsuz etkiler bırakan bir durumdur. Zihinsel ve bedensel olarak normal özelliklerde bir çocuğun doğumunu beklemekte ve gelecek planları ile tüm umut ve beklentilerini bunun üzerine kurmakta iken; farklı niteliklere sahip bir çocuğun dünyaya gelmesi, ailenin beklentileri, planları ile sosyal çevreleri, ev ve iş yaşamları ve ekonomik dengelerinde değişiklik yaşamalarına neden olmaktadır.

Aileler; zihinsel, bedensel, sosyal ve ruhsal nitelikleri bakımından belirli bir oranda, sürekli fonksiyon kayıpları ya da bozuklukları neticesinde normal yaşamın gereklerine uyamaması dolayısıyla “özürlü” olarak isimlendirilen ve bu özellikte dünyaya gelen çocukları dolayısıyla yaşadıkları şok, aşırı üzüntü, kabullenememe, suçluluk ve reddetme duygularını yaşamaktadırlar. Ayrıca, aileler, bir taraftan çocuğundaki bu farklılıklara uyum sağlamaya çalışırken, aynı zamanda çare ve çözümler aramak durumunda kalmaktadırlar.

Bu konuda yapılan araştırma sonuçlarına genel anlamda bakıldığında ise; anne-babanın, özürlü çocuğu karşısında verdikleri tepkiler; inkâr, kızgınlık, üzüntü, suçluluk, beklenmedik krizler, kaygı duyma, aile yaşamlarında oluşan değişiklikler, toplumun engelli çocuklarına bakışları ile karşılaşmak istemeyişleri, kendine güven ve saygıda azalma, hayal kırıklıkları ve benzeri birtakım tepki ve duyguları ortaya koydukları görülmektedir.

Engelli çocuğun ailesindeki gerginlik seviyeleri ile ilgili yapılan araştırmalarda; bu ailelerin stres düzeylerinin dikkate değer düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ailelerin engelli bir çocuk sahibi olmaları, normal yaşam düzenlerinde ciddi değişikliklere yol açmış ve bu çocukları ile birlikte yeni ve öncekinden oldukça farklı bir yaşam şekline geçmek ve bu düzene alışmak zorunda kalmışlardır

Bireylerin başarısızlık duygularını hiçbir koşulda yenemeyecekleri ve sorunlarını hiçbir şekilde çözemeyeceklerine inanmaları, gerçek bir nedeni olmamasına rağmen yaşantılarına farklı ve yanlış anlamlar yüklemeleri ve amaçlarına ulaşabilme yolunda gayret göstermemelerine rağmen bunlardan olumsuz neticeler beklemeleri anlamına gelen “*umutsuzluğun*”; stres ve depresyon anlamında temel etken olduğu görülmektedir. Bireylerdeki umutsuzluk duygusuna eşlik etmekte olan kavramlar; karamsarlık, çaresizlik, suçluluk duygusu, işlerini sürdürememe ve eyleme geçememe şeklinde ortaya çıkmaktadır. Umutsuzluk duygusu; bireyin ruhsal durumunu

etkileyen olumsuz düşüncelerin etken olduğu kaygı ve başarısızlığı da beraberinde getirmektedir. Umutsuzluk ile başa çıkabilmede; sosyalleşmede önem arz eden, yaşamı anlamlı kılan sanat, kültür ve sporun küçük yaştaki kişiler tarafından yapılması, hayal kırıklarının en asgari düzeylerde saptanmasının bir sebebidir.

Spor etkinlikleri; bireyleri sosyolojik ve psikolojik yönden bağımlı kılan eylemlerdir. Bireysel ve grup olarak yapılan sportif aktiviteler aracılığıyla, bireylere ahlaki eğitim, sevgi ve paylaşma duygusunun kazandırılması mümkündür.

Egzersiz ve spor etkinliklerinin, kemik genişliği ve minerilizasyonunun artmasını sağladığı, hareketsizliğin ise; kemikleşme minerilizasyonunun azalmasına, daha zayıf bir iskelet sisteminin oluşmasına neden olduğu ve kemiklerin kolay kırılmasına yol açtığı bilinmektedir. Engelli olmayan çocukların normal büyümeleri ve gelişimlerini sürdürebilmeleri üzere günlük spor aktivitelerine katılım, istenilen fiziksel etkinlik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunun yanında engelli bir çocuk ise fiziksel aktivite konusunda geri kalmaktadır. Durum böyle olunca da fiziksel yönden bireyin gelişimi ileriye gitmemektedir.

Zihinsel engelli çocuklar; fiziksel ve zihinsel faaliyetler bakımından, toplumun beklenti seviyelerinde performans gösterememekte ve yaşadıkları çevreye uyum güçlüğü çekmektedirler. Çeşitli şekillerde ortaya çıkan uyum bozuklukları, üzerinde uğraş verdikleri akademik ve sosyal ödevlerde başarısızlık yaşamalarına neden olmaktadır. Zihinsel engellilerin “başarı”yı tadabilmeleri; sahip oldukları potansiyelin tamamını kullanabilmeleri bakımından faydalı olmaktadır. Özenle planlanan ve hazırlanan fiziksel egzersizler, spor faaliyetler ve spor aktiviteleri bu gibi kişilerin başarı kazanmalarına katkı sunmaktadır. Bunun gibi faaliyetler doğal bir durum olarak, özürsüz bireylerin çevrelerine uyumlu birey olması için rehabilitasyon ve tedavi yöntemleri kullanıldığında bir anlam ifade eder.

Ülkemizde engellilerimize sunulan yaşam alanları ile eğitim ortamlarında spor yapabilmeleri oldukça güç görünmektedir. Deneyimli eğitimciler ile spor alanlarının sınırlılığı da, bu durumun sürmesine neden olmaktadır. Dünyada her on çocuktan birinin özel eğitime gereksinimi vardır. Dolayısıyla bu grubu, spor politikası içerisinde değerlendirmek gerekir. Aksi takdirde büyük bir grubun dışlanması söz konusu olacaktır. Ayrıca; sporun, engellilerin sosyal, psikolojik ve fiziksel yönden toplumla iletişime geçebilmeleri bakımından ve sosyalleşmelerinin en kolay yolu olması açısından da; engelli çocuklar ve bireylerin spora daha çok gereksinimlerinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Diğer normal çocuklardan ayrı olarak belli başlı eğitime ihtiyaç duyan kişilerin buldukları yerlerde daha iyi bir hayat sürmeleri için toplumunda onları anlaması gerekir. Belli başlı eğitim ihtiyaçları kişinin özürü haline ilişkin özellikleri engellilik durumu, gereksinimleri ve bunları karşılayabilmeleri bakımından gereken çözüm yollarının toplum tarafından bilinmesi gerekmektedir. Özel eğitime gereksinimleri olan bireylerin, toplumun bir parçası olmaları anlamında toplum içerisinde yaşayabilmeleri, ancak bu şekilde mümkündür.

Sağlık ve eğitim sistemleri gerektiği şekilde gelişmemiş ülkelerde, engellilerin toplumun diğer bireylerinden farklı biçimde yaşamamaları ve ayakta kalabilmeleri bakımından, bu savaşa katılmaları zorunludur. Toplumdaki tüm bireylerin; her bireyin her şekilde böyle bir durumla karşılaşmasının mümkün olabileceğinin bilinciyle, engelli bireylerimizin gereksinimlerinin olduğu sosyal, kültürel ve sportif aktivitelere katılımlarında desteklerini sağlamaları, toplumsal bir görevdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bedensel engelli 13-18 yaş amputelerin serbest zaman alışkanlıklarının, yaşam kalitelerinin düzeyi ile sosyalleşmelerindeki ve karşılaştıkları sorunlarla başetme durumlarındaki rolü nedir?

1.2. ALT PROBLEMLER

- Bedensel engelli 13-18 yaş arası amputelerin yaşam kaliteleri ve serbest zaman alışkanlıkları istenilen düzeyde midir?
- Bedensel engelli 13-18 yaş arası amputelerin sosyal yaşam içerisindeki durumu nedir?
- Bedensel engelli 13-18 yaş arası amputelerin sosyal ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlarla başetmede serbest zaman alışkanlıklarının rolü nedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bedensel engelli 13-18 yaş amputelerin yaşam kalitelerinin ve serbest zaman alışkanlıklarının incelenmesi, çalışmamızın ana amacını oluşturmaktadır.

1.4. SINIRLILIKLAR

Yapılan çalışma, rehabilitasyon merkezine devam etmekte olan ve yaşları 13-18 arasında değişen, bedensel engelli, 11 erkek ve 9 kız amputeden oluşan 20 öğrenci ve 2 ay süre ile sınırlıdır.

1.5. SAYILTILAR

Çalışmaya tüm denekler ailelerinin izni ile katılmıştır.

Yapılan ölçümlerin ve testlerin, geçerli ve güvenilir biçimde ölçtüğü varsayılmaktadır.

1.6. TANIMLAR

Bireyin engellilik durumu doğuştan olduğu gibi hastalık sonucu da kendini gösterebilmektedir. Buna bağlı olarak birey fiziki olumsuz bir performans sergilemektedir.

Amputasyon; herhangi bir nedenle ekstremitenin tamamen veya kısmen kesilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Yaşam kalitesi; bir kişinin görünürdeki fiziksel ve zihinsel zindelik durumudur. Birçok etmen yaşam kalitesine katkıda bulunabilir. Bunlar arasında yaşamın "iyi" olması, kişinin mutluluğu ve başkalarına bağımlı olmadan yaşamdan keyif alması sayılabilir.

Serbest zaman; bireyin iş ve gerekli kişisel faaliyetler dışında geçirdiği zaman dilimidir.

1.7. HİPOTEZLER

H₁:Yaş ile sorunlar ve yaşam kalitesi arasında ilişki vardır.

H₂:Haftalık serbest zaman ile sorunlar ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki vardır.

H₃:Cinsiyet bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki vardır.

H₄:Refah düzeyi bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki vardır.

H₅:Serbest zamanlarını değerlendirirken güçlük çekme bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

BEDENSEL ENGELLİLERLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. ENGELLİ KAVRAMI VE TANIMI

Çevremize ve insanlığa baktığımızda net olarak görülen gerçeklerden biri ve en önemlisi şüphesiz ki bireysel farklılıklardır. İnsanlar arasındaki bu farklılıklar insanoğlunun var oluşundan bu yana süregelmektedir ve bu farklılıklar insanoğlu ve dünyanın sonu gelinceye kadar sürmeye devam edecektir. Ancak bu noktada önemli olan toplumun farklılıklara bakış açısı, farklılıklara ne kadar açık olduğu ve ne denli benimseyebildiğidir. Toplumun tutumu, farklı özellikteki insanların bu topluma adaptasyonu, yaşamlarını sürdürebilmeleri ve özbenliklerini geliştirebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Günlük yaşam aktivitelerini kimseye gereksinim duymadan yerine getirebilen kişileri “normal kişi” olarak tanımlarsak, aynı bakış açısıyla günlük yaşam aktivitelerini yerine getirebilmek için yardıma muhtaç duyan kişilere de “özel gereksinimli kişi” diyebiliriz. Yine aynı bakış açısıyla engel, yaşamsal aktiviteleri aksatabilecek kronik bir dezavantajdır. Özel gereksinimli bireyleri anlayabilmek, onların yaşamlarını kolaylaştırabilmek, onlarla bir bütün olmak ve kendilerini geliştirecek imkan ve fırsatları sunmak, toplumun bu konuda bilinçlenmesine, özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçları hakkında bilgi sahibi olunmasına bağlıdır.

Özürüllük durumunu herkesin kabul edeceği şekilde tanımlamak ve sınıflandırmak mümkün değildir. Ancak genel olarak şu tanım yapılabilir: “ İlk başlarda bedeni, zihinsel ve ruhsal yönden belli oranda fonksiyonel bozukluklardan dolayı toplumdaki rolünü rehabilitasyon, danışmanlık ve desteği alarak gerçekleştiren birey” şeklindedir.¹(27.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu; m.3 c) Günümüzde ise “bireyin doğuştan yada daha sonra hastalık sonucu bedeni, zihni, ruhsal ve sosyal bakımdan farklı şekillerde oluşan hastalıklar sonucu toplumdaki rolünü yerine getirememesidir.”²(30.05.1997 tarih ve 572 sayılı KHK'nin 5. maddesiyle 2828 sayılı Kanun'un m.3 c'nin değiştirilmesi) Burada da birey rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmeti alabilmektedir.

¹Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı**, Ankara, 2008 ss,78

²Milli Eğitim Bakanlığı, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bedensel ve Süreğen Hastalıklar**, Ankara, 2013 ss,40

Bu tanımlara yanında özürlü birey çoğu kez bulunduğu çevrede yardıma ihtiyaç duymaktadır. Öte yandan da engellik durumunun oluşturduğu olumsuz durum birey ve ailesi için bazı psiko-sosyolojik durumları ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde bireyin ihtiyaçları için ekonomik durumda önemlidir. Ortaya çıkan sorunlar bireyin yaşadığı topluma bağlı olarak değişmektedir. Her toplumda engelli bireyler sorunlara yaşamaktadır. Ancak ülkenin gelişmişlik düzeyi ve engellilere olan bakış açısı bu durumu hafifletici bir neden olmaktadır.

Aile içerisinde engelli bir çocuk dünyaya geldiği zaman tüm aile bireylerinin yaşamları, duyguları ve davranışlarında negatif yönde bir durum ortaya çıkmaktadır. Çünkü ailenin normal bir çocuk beklentisi ve ileriki hayat için planlanan durumların buna göre ayarlanması aile bireylerinin duygu ve düşüncelerinde yıkıma neden olabilmektedir. Öte yandan da iş hayatı ve mali açıdan da köklü bazı sorunlar gün yüzüne çıkmaktadır. Bunun yanında da ailenin yaşadığı bu durum neticesinde ortaya çıkan tablonun reddedilmesi, yok sayılması, kabullenilmemesi gibi durumlara karşı aile çözüm arayışına girmektedir. Çocuğun farklı olarak dünyaya gelmesi aile için kabulü zor bir durum olma halini taşıdıkça da olay daha karmaşık olabilmektedir.³

Birey bedensel, ruhsal ve zihinsel olarak sosyal çevresinde farklı tavırlara giriyorsa ve devamlı olarak da fonksiyonel bir kayıp yaşayıp genel hayatın gereklerine yönelik olarak bir uyum sağlayamama durumu yaşıyorsa özürllükten bahsedebiliriz. Yapılan araştırmalar özür düzeyindeki bireyler sosyal çevrelerinde meydana gelen olayları inkar edici seviyede olduklarını göstermektedir. Özürlü çocuklar diğer normal çocuklar gibi diğer kişiler ile göz göze gelmekten kaçınırlar. Sürekli olarak bir öfke hali, kaygı, suçluluk, kendine güven gibi noktalarda geri planda kalmaktadırlar. Buna yönelik olarak da tepkilerini çeşitli yöntemler ile göstermektedirler.

Ailenin özürlü çocuk sahibi olması büyük oranda stresi doğurmaktadır. Birçok araştırmada da bu görülmektedir. Çünkü aile bireyleri sürekli olarak sorun olduğunu düşünmekte ve problemlerini çözemeyecekleri fikrine kapılmaktadırlar. Durum böyle olunca da hayatın içinden çıkılamayacağına inanmaktadırlar. Aynı şekilde devamlı olarak da negatif bir etki içerisinde olmaktadır.⁴Bir amaçsızlık durumunun ortaya çıkmasıyla beraber de umutsuzluk baskın olabilmektedir. Bu durum doğal bir sonuç olarak depresyona (McCubbin 1989) neden olmaktadır. Aynı şekilde umutsuzluk ile beraber çaresizlik durumu, karamsarlık ve suçluluk duygusu da her geçen gün aile

³ Süleyman Eripek, *Zihinsel Engelli Çocuklar*, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996, s. 137-155.

⁴ Aaron T. Beck, Arlene Weissman, David Lester, Larry Trexler, *The Measurement of Pessimism, The Hopelessness Scale*, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1963.

bireyleri üzerinde kendisini hissettirmektedir. Öte yandan umutsuzluk durumu beraberinde başarısızlığı da sürüklemektedir.⁵ Bu durumdan çıkmanın çeşitli yolları vardır. Bunlar arasında hayatın renklendirilmesi, sosyal çevreye daha yakın durma, kültürel faaliyetlerin yapımı, sanat ve spor gibi uğraşlar umutsuzluk durumuna en büyük tepkiler arasında sayılmaktadır.

2.2. ENGELLİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI

Dünya Sağlık Örgütü engelliliği “bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi hali” olarak tanımlarken⁶, engelliliği “sakatlık” olarak tanımlayan BM’ye göre ise engelli “kişisel ve sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki, kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara” denir⁷.

Engellilik kaynak ve sebeplerine bakıldığında farklı şekillerde ve sebeplerde karşımıza çıkmaktadır. Doğumla birlikte olan özürlülük, akraba evliliği, hamilelik döneminde görülen sakatlıklar, aşırı ilaç tüketimi, alkol ve zararlı diğer maddelerin kullanımı, genetik hastalıklar ve iyi gıda tüketiminin olmamasıdır. Bunlar doğumla birlikte ortaya çıkmaktadır. Doğum sırasında ve sonrasında edinilen engelliliğe gelince kötü ve yetersiz koşullarda gerçekleştirilen doğumlar, bebeğin oksijensiz kalması, yanlış uygulamalar vb sebepler, örnek olarak gösterilebilir. Doğum sonrasında yaşanan olaylar ise iş kazası, ev kazaları, trafik kazaları, savaşlar, terör olayları, endüstriyel kazalar, deprem, yaşlılık gibi temel engellilik nedenleri arasında yer almaktadır. Tüm bu sebeplere baktığımızda engelliliğin yüzde olarak büyük bir bölümünün alınacak önlemler sayesinde engellenebilir olduğunu görürüz.

Engel gruplarına baktığımızda bunları dört ana başlık altında sınıflandırabiliriz: Zihinsel Engelli, Görme Engelli, İşitme Engelli ve Bedensel Engelli..

⁵ Nesrin Dilbaz ., Gülten Seber , *Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi*, Kriz Dergisi, Ankara, 1993 sayı. 1 (133-138).

⁶ T.C. Başbakanlık, ÖZİDA, *1. Özürülüler Şurası: Özürülülerle İlgili Yönetim ve Örgütlenme; Özürülülerle İlgili Sosyal Politika Yönetim ve Örgütlenme Komisyon Raporu*, Ankara, 29.11- 02.12.1999, s.74. (aktaran Dalbay 2009: 36)

⁷ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ek 3447 sayılı Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi’nin 1. maddesi.

2.2.1. Zihinsel Engelli

Zihinsel engelliler engelli grupları içinde yer alan ve fırsat eşitsizliklerine en fazla mağdur olan gruplardan biridir. Zihinsel engelliliği olan bireyi birkaç grupta inceleyebiliriz⁸:

- Zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler bakımından normal kabul edilen insanların ortalamasının iki standart sapma altında farklılık gösteren ve buna bağlı olarak sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerinde eksiklikleri veyahut sınırlılıkları olan ve bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim dönemlerinde ortaya çıkan bireyi;
- Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine az da olsa ihtiyaç duyan bireyi;
- Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük, yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun bir şekilde ihtiyaç duyan bireyi;
- Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile sosyal, pratik ve kavramsal uyum becerilerindeki eksiklikler nedeniyle, öz bakım becerileri de dahil olmak üzere yoğun bir şekilde özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi;
- Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: zihinsel yetersizliği nedeniyle başka yetersizlikleri de bulunması nedeniyle öz bakım becerileri, günlük yaşam becerileri ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle, yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi tanımlamaktadır.

2.2.2. İşitme Engelli

Bir bireyin işitme eşik düzeyinin, herhangi bir frekansta odyogram üzerindeki sıfır eşikinden belirli derecede sapması bir işitme kaybı gösterir. İşitme testi sonucunda belli bir bireyin aldığı sonuçlar kabul edilen normal işitme eşiklerinden belirli

⁸İstanbul Büyükşehir Belediyesi, **Özürülüler Yerel Hizmet Rehberi**, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Özürülüler Müdürlüğü, İBB Basımevi, 2012 ss,50

derecede farklı olup, bu kaybın derecesi bireyin dil edinmesine ve eğitimine engelleyici derecede ise işitme engelinin varlığından söz edilir.⁹

2.2.3. Görme Engelli

Duyusal engellilere ait grubun başında gelen görme engellileri “az görenler ve kör” diye iki grupta değerlendirmek mümkündür. Genel olarak görme engelli “tek veya iki gözünde tam veya kısmî görme kaybı veya bozukluğu olan kişi” olarak tanımlanmaktadır. AB ülkelerinin benimsemiş olduğu tanım şu şekildedir: “Yapılan tüm müdahale ve alınan önlemlere rağmen, en iyi gören gözünde görme gücünün en çok 1/20’si bulunan ve görüş açısı 20°’yi geçemeyenlere ‘kör’ denir”¹⁰.

Görme engelli birey toplumsal yaşamda birçok noktada ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Her şeyden önce görme yetisi olmayan kişi, toplumun eriştiği bütün fırsatlardan mahrum kalmaktadır.

2.2.4. Bedensel Engelli

Bedensel engellilik, “doğuştan veya herhangi bir hastalık sonucu belirgin olan ve bireyin normal eğitimsel performansına etki eden fiziki bir durumdur.”¹¹

Doğum öncesi, sonrası ve esnasında bir duruma bağlı olarak bireyin fiziki yapısında meydana gelen bir değişiklikten dolayı birey bedensel bakımdan yetersiz kalmış ise bu kişi bedensel engelli olmaktadır¹². Böyle bireyler ihtiyaçlarını karşılayamaz ve dışarıdan destek almak zorundadır. Doğuştankaynaklı engellik durumu veya sonradan kazanılmış engellik durumunda birey çevresine ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Bundan dolayı da bazı sorunları yaşamaları normal olmaktadır.

⁹<http://www.isitmeengellilerilokulu.meb.k12.tr> (Erişim Tarihi; 20.01.2016)

¹⁰Fatma Gamze Tezcan. ve Yüksel Tanrıku. , **Milli Kütüphane’de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi Ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması**, Bilgi Dünyası Dergisi, 2011, 12(2), 359-378.

¹¹Dilara Sevimay Özer.,**Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001, 25-31.

¹²Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezi Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı**, Ankara, 2008.

Fiziki bakımdan yetersiz bireyler, sağlık sorunlarına sahip kişiler olmaktadır. Bu durum çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bunun zamanının nasıl olacağı konusu ise bilinmemektedir. Birey fiziki olarak doğuştan olabildiği gibi sonradan da bazı durumları yaşayabilmektedir. Aynı şekilde zihinsel bakımdan yetersiz birey zaman içerisinde akut ve kronik olabilmekte, zihinsel, duygusal ve tutumsal gibi bir çok hastalığa yakalanabilmektedir. Hastalığın bir olumlu bir neticeye dönüşmesi için özel çabalar gerekmektedir. engellik duruma bağlı olarak ortaya çıkan hastalıkları sınıflandırılabilir.¹³

- Bireyin ana sinir sisteminden kaynaklı olarak bedeni yönden yetersiz olabilmektedir,
- Bireyin kas ve iskelet uyumsuzluğu sonucu bedensel yetersizlik olabilir,
- Doğumla birlikte gelen bedensel yetersizlikler,
- Diğer farklı nedenlerden dolayı fiziksel yetersizlikler,

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün verilerinin sonuçları, %14 civarında bir engelli vatandaşın olduğunu göstermektedir. Bunlar içerisinde %1.4'ü ortopedik grubundadır. Okul yaşına gelmiş çocukların %0.5'inde de engellilik durumu vardır. Böyle bir durumda engellilere yönelik ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir. ortopedik ve sağlık sorunları önemli bir konu olmaktadır. Ortopedik ve sağlık yetersizlikleri olan çocukların oluşturdukları grup içinde özel eğitime yerleştirilen çocukların yarısından fazlasını cerebrel palsyli çocuklar oluşturmakta ve onları "spinabifida" ve kas hastalığı olan çocuklar izlemektedir¹⁴. Son yıllarda bu oran nüfus artışına bağlı olarak değişiklik de gösterebilir.

Özürlü olma kişiyi rahatsız eden bir durumdur. Kişi kendisini dışlanmış hissetmekte ve çevresinde uzaklaşmaktadır. Bu durum bireyin asosyal olmasına neden olabilmektedir. Halbuki özürlü bireyin sürekli olarak her yönden desteklenmesi gerekmektedir. Özürlü bireyi çevresinden aldığı destek onun psikolojik yönüne de fayda sağlamaktadır.¹⁵

¹³Yahya Özsoy, Mehmet Özyürek, Süleyman Eripek, **Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Özel Eğitime Giriş**, 12 baskı, Kartepe Yayınları, Ankara, 2002. s,25-26

¹⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bedensel ve Süreğen Hastalıklar**, Ankara, 2013 ss,13

¹⁵N. Hülya Bilgin Aydın, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003 ss,51

2.3. BEDENSEL ENGELLİLİK NEDİR?

Doğuştan veya herhangi bir sakatlık ya da kaza sonucu iskelet, kas ve sinir sisteminde meydana gelen arıza ve buna bağlı olarak normal yaşam ve aktivitelerini gerçekleştiremeyecek derecede fiziksel yetersizliğe sahip olan kişiler “*ortopedik engelli*” olarak tanımlanmaktadır. Ortopedik engelli kişilerde, eklem bozuklukları, kas bozukluklar ve yetersizlikler ve devimsel bozukluklar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ortopedik engelliler, başkaları tarafından sürekli veya kısmen ihtiyaç duyabilmekte, bazen de protez tekerlekli sandalye, ortopedik ayakkabı, koltuk değneği vb. araçlar yardımıyla hareket edebilir hale gelebilmektedir¹⁶.

Bedensel engellik doğuştan yada herhangi bir hastalık neticesinde ortaya çıkan bir durumdur. Böyle bireyler toplumsal hayatta ayır bir değere göre sınıflandırılmaktadır.

Bireyin duygusal anlamda yıkılmışlığı ve zihinsel olarak çökmüşlüğü bundan dolayı olmaktadır. Doğuştan ve sonradan hastalık sonucu ortaya çıkan duruma bağlı olarak bireyin kendisini yetersiz hissetmesi olağan bir durum olmaktadır. Birey kendisinin doğal bir sonuç olarak yeterli görmemekte ve bedensel özürlü olmaktadır. Böyle bireye bedensel özürlü, hastalığına da bedensel özür denilmektedir. Bu durumda da birey ve hastalığı arasında bir ilişki doğmaktadır.¹⁷

Bedensel engelli çocuklar bir çok bakımdan hastalıklı olmaktadır. Böyle bireyler daha sonraları daha kronik hastalıklarla mücadele edebilmektedirler. Birey, zihinsel, duygusal ve davranışsal olarak bazı hastalıklı durumu belirgin olabilmektedir. Engellilik durumu tıbbi alanda da beraberinde işbirliğini doğurmaktadır. Zira fiziki yetersizlik bir tek alanla aşılabilecek bir durum değildir. Bu bakımdan da mümkün mertebe tıbbi alanda disiplinler arası bir geçişin olması önemlidir yada bir koordinasyon engellilik duruma katkı sağlar.

Bedensel engellilik durumunda hastalığın nedeni birkaç sebebe göre bir sıralamaya tabidir.

- *Birey genel sinir yapısından bazı sorunlar olabilmekte ve bu bedeni yetersizliği netice verebilmekte,*
- *Kişinin kas yapısının iskelet yapısına göre uyumsuzluğu,*

¹⁶ Abdullah Hasırcıoğlu, İşverenlerin Özürlü İstihdamına Yaklaşımı (Sakarya Örneği), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2006 ss,12 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans**)

¹⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, **Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı**, Ankara, 2008 ss,11-15

- *Birey doğarken karşılaştığı doğal hastalık sonucu fiziki yetersizlik,*
- *Başka başka sorunların var olması,¹⁸*

Beden eksiklik veya bozukluğun doğurduğu olumsuz tutumlar, bunların yol açtığı negatif duygu durumları ve aşağılık hissi, engelliye rahatsız eder ve psikolojik olarak başarılı olabilme arzusuna yöneltir. Bu sebeple kişi başarılı olacağı yolları aramaya başlar; toplumun onaylayacağı, engelini avantaja çevirecek bir alana yönelir, yükselir ve başarı sağlar. Yahut da tüm bunların tersine bedensel engelliliğin yarattığı duygu durumuna paralel olarak kendini dış dünyaya kapatır, bedenine ve kendine olumsuz tutum geliştirir.

Bunun yanında spor engelli bireyler için çok faydalı olmaktadır. bireyin psikolojik ve fizyolojik yönden gelişimine katkı sağlanmaktadır. Bireyin zihinsel ve motorik bakımdan hastalığı biyolojik ve pedagoji çerçeveyi ortaya çıkarmaktadır. Başka bir deyişle, spor bireyde ruhsal ve fiziksel anlamda bir hareketi meydana getirmektedir.¹⁹

Özürlü bireyler, spor sayesinde sosyal hayatta kendilerine yer bulmaktadırlar. Bunun yanında spor bireyin sosyal yönünü de güçlendirmektedir. Engelli bireyin kendisini keşfetmesi, değişime ayak uydurması, fırsatları değerlendirmesi spor sayesinde ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel yönden rahatsız olan bireyin topluma kazandırılması zor bir durum olmamaktadır. Uzman ve eğitimcilerin koordineli çalışması neticesinde bu durum ortadan kalkabilmektedir.

2.3.1. Bedensel Engellilerin Türkiye'deki Eğitim Durumu

Engellilerin eğitimde yaşadığı fırsat eşitsizlikleri, engellilerin yaşamış olduğu en önemli fırsat eşitsizliklerinden biridir. Eğitim, insanlığın en temel haklarından biridir ve hiç kimse hiçbir sebepten bu hakkından mahrum bırakılamaz. Engelliler de; zaman zaman maddi imkânsızlıklardan, zaman zaman da bedensel veya zihinsel engellerinden dolayı diğer insanlara sunulan eğitim fırsatlarından mahrum kalabilmektedirler.

---

¹⁸ Özsoy,Özyürek, Eripek, a.g.e. s. 30-40

¹⁹ Aydın, a.g.e. s. 31-32

Eğitim konusu da, sağlık ve erişilebilirlik konusunda olduğu gibi en temel haklardan biri olup, eğitim hakkının engellenemeyeceği de, Túrkiye Cumhuriyeti Anayasası 42. Madde'de²⁰; *"Kimse, eğitim ve oğrenim hakkından yoksun bırakılmaz."* şeklinde açıkça belirtilmiştir. Toplumda yaşayan dezavantajlı kesimlerin eğitim hakkına kavuşabilmesi ve eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak diğer alanlarda da, diğer insanlarla eşit fırsatlara kavuşabilmesi adına kamu kurum ve kuruluşlarının merkezi ve yerel idareleri bu alanda çalışmalar ortaya koymak durumundadırlar.

Eğitim ile ilgili yapılan planlamalarda genellikle dúnnya úlkelerinde engelliler hesaba katılmadan yapılan bir planlamanın varlığından söz edebiliriz. Dolayısıyla daha en başından eğitimde yaşanılan sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sorunlar ortaya çıktıkça da, çeşitli programlarla engellilerin diğer insanlar gibi eşit fırsatlara kavuşması için düzenlemeler yapılmaktadır. Aslında, eğitim sistemi, en başından her türlü engel türüne göre eğitimde eşit fırsatlara sunmaya odaklı bir şekilde planlanmalıdır. Aslında bilinçli veyahut bilinçsiz olarak gelişen bu sosyal dışlanma içerikli tavır sosyal hayatın diğer konularında da ortaya çıkmaktadır.²¹

2002 Túrkiye Özürlüler Araştırması verilerine bakıldığında ilkokul ve okul öncesi eğitim seviyesinde okur yazarlık genel nüfusa oranı % 69,3 olmaktadır. Okur yazarlık oranı fazla olmasına karşın eğitim düzeyinde istenilen seviye yakalanmamaktadır. Bunun yanında da eğitim seviyesi engelliye olan bakış da göstermektedir. Buna bağlı olarak engelli bireylere olan bakış da olumlu ve olumsuz olarak bir seviyeyi yansıtmaktadır. Okur yazarlık oranı tam olarak eğitim seviyesinin bir göstergesi de olmamaktadır. Aynı şekilde eğitim düzeyinin yüksek olması engelliye olan bakış olumlu yönde etki edecektir. Öte yandan bedensel engelli bireylerde işitsel ve zihinsel bakımdan okur yazarlık durumu daha farklı olmaktadır. Bireyin bakış açısı ve olaylara yönelik tutumu da bunda önemli rol oynamaktadır. Engelli olma durumu ve eğitiminde istenilen düzeyde olmaması birbiriyle bağlantılı olmaktadır. Yine, engellilik durumu yoksulluk ile de bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel anlamda da bireyin dış dúnnya ile kurduğu iletişimde eğitim büyük rol oynamaktadır.²² Böyle olunca da engelli bireyin eğitimi olması bazı kolaylıkları beraberinde getirebilmektedir. İnsan doğası gereği bazı açılardan kendisini özgür hissetmelidir. Bu bağlamda engelli bireyler bu konuda sorun yaşamaktadırlar. Kendisini fazlalık olarak görmesi

²⁰ Resmi Gazete, 16.10.2010 tarihli, 1216.M1 sayılı Kararname, ss,4-6

²¹ Mustafa Koç, Engelli Bireylerin Yaşadığı Sorunlar, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2010 ss,34 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans**)

²² Túrkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **Özürlü İstatistikleri Oranları**, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017(Erişim Tarihi;25.02.2016)

ve bakıma ihtiyaç duyması psikolojik olarak onun yıkıldığı bir noktadır. Eğitim sayesinde bir şeyler yapabilmek engelli birey için bir umut olmaktadır.

2.3.2. Bedensel Engellilerin Aldığı Hizmetler

3 Ekim 2011'te Resmi Gazetede yayımlanan yönetmeliğe göre bütün kamu kurum ve kuruluşlarda engelli memur alımı ÖMSS ile yapılacaktır ibaresi vardır. Ayrıca lise mezunları da kura sistemi ile memur olacaktır. Bu sınavlarda engelli bireyin aldığı puanla komisyona 5 kişi uygun görülür. Komisyonun aldığı karar doğrultusunda adayların pozisyon için uygun olup olmadıklarına bakılır. Buna göre de olumlu yada olumsuz bir karar verilmektedir.²³

Engelli bireyler için İş Kanunu'nun 4857 sayılı özürlü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu Madde 30 – (Değişik: 15/5/2008-5763/2 md.): *"İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç özürlü, kamu işyerlerinde ise yüzde dört özürlü ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamla çalıştırmakta yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır."*²⁴

Ortopedik Engelliler İçin Çalışma Alanları: Ortopedik engelliler genel itibariyle hafif iş sektörlerinde çalışmaktadırlar. Örneğin gişe memurluğu, temsilcilik, posta ayırım memuru gibi fiziki güç gerektirmeyen alanlardır. Duruma göre de bunlar farklılıklar gösterebilmektedir. Öte yandan ortopedik engelliler duruma göre da bireysel işlerde çalışabilmektedirler. Örneğin müzisyenlik ve heykeltıraşlık buna örnek olarak gösterilebilir.

Engelli vatandaşlara destek olmak amacıyla ve hayatlarını daha basitleştirmek için akülü araba, sandalye ve değnek gibi şeyler verilmektedir. Şehir hayatında da bazı kolaylıkların olması için yatay-düşey trafik işaretler, engelli levhaları, T ve S konsol aparatı ekleme faaliyetleri gibi çalışmalar yapılmaktadır. Böylelikle engellilerin hayatlarında kolaylıklar sağlanmaktadır. Yine engelliler için ulaşım noktasında indirimler yapılmaktadır. Bunun yanında engellilerin yakınlarına da ulaşımında imkan sağlanmaktadır. Engelli vatandaşlar için cadde ve sokaklarda kolaylıklar sağlanması,

²³9463 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, 2005. <http://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi;26.02.2016)

²⁴ TC Başbakanlık, **Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat**, Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları Yayın No: 43, 3. Baskı, Ankara, 2008.

metro istasyonlarında asansör ve yürüyen merdiven uygulamaları bir çok faydayı sağlamaktadır. Genel itibariyle engelli bireyler için hayatın daha kolay olması için bir çok fırsat sunulmaktadır.

Rehabilitasyon Hizmetleri: engelli bireyler için rehabilitasyon imkanları sağlanmaktadır.

Psikososyal Servis: Danışmanlık adı altında, eğitim ile alakalı danışmanlık ve gruplar arası iletişimin sağlanması.

Sosyal Rehabilitasyon: Yasal olarak sosyal destek hizmetlerinin verilmesi gibi kolaylıklar.

Sporla Rehabilitasyon, Mesleki Rehabilitasyon: Yeteneklerin yükseltilmesi ve işe koyum programları.

Engelli bireyin normal bireyler gibi hayatına her anında bir statü kazaması önemlidir. Bundan dolayı kültürel etkinlikler önemlidir. Seminer, konferans, eğlence, yaz kampları gibi şeylerin engelli bireyi daha sosyal yapmaktadır. Bunun yanında da kendine özgüven gelmektedir.²⁵

2.3.3. Bedensel Engellilere Yönelik Verilen Kurslar

Engelli vatandaşların istihdam edilmesi için sosyal politikanın yürütücülerinden olan devlet, hukuki korumalar koymuştur. Engellilerin istihdamı ile ilgili en temel dayanak 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda engelli istihdamını düzenleyen 53. Maddedir. Türkiye’de yer alan tüm kamu kurum e kuruluşları bu maddeye dayanarak *(taşra dâhil olmak üzere)* toplam personel sayısının %3’ünü engelli memur personel çalıştırmak zorundadır. Bu zorunluluğun takibini de Devlet Personel Başkanlığı (DPB) yapmaktadır. DPB, söz konusu engelli personel çalıştırılması işinin koordinasyonunu yapar, sınav takvimini hazırlar ve başvuru şartlarını açıkça belirtir.²⁶ Devletin yaratmış olduğu bu imkan engelli bireyi bir nebze de olsa güvence altına almaktadır.

²⁵Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s.67-68

²⁶Milli Eğitim Bakanlığı, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bedensel ve Süreğen Hastalıklar**, Ankara, 2013 ss,14-15

Aktif olarak iş hayatına atılmış bir engellinin toplumun dinamikleri üzerinde olumlu etkisi, kendi sosyalliği ve toplum hayatına adapte olmasını kolaylaştıracak faaliyetler içerisinde yer alması açısından olumlu etkileri vardır.

Türkiye’de işverenler ve iş akdine bağlı olarak çalışanların çalışma düzeni de 4857 sayılı İş Kanununda belirtilir. 4857 sayılı İş Kanununun 30. Maddesine göre, 50 ve üzeri işçi çalıştıran gerçek ve tüzel kişi ya da tüzel kişiliği bulunmayan kurum ve kuruluşlar, toplam işçi sayısının %3’ü kadar engelli çalıştırmak zorundadırlar. Yine aynı maddeye göre kamu işyerlerinde ise, çalıştırılmak zorunda olunan engelli işçi oranı da %4’tür. Dünyada birçok ülkede de var olan ve “kota yöntemi” olarak adlandırılan bu yöntem, ayrımcılık veya verimlilik beklentileri nedeniyle iş hayatının dışında bırakılan engelliler için yapılan ve onların lehine olan bir pozitif ayrımcılık uygulamasıdır. Bununla beraber yine ilgili kanunun ilgili maddesinde korumalı işyerlerinde çalışan engelli sigortalıların, prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı hazine tarafından karşılanırken, kontenjan fazlası ya da yükümlü değil iken, engelli istihdam edenlerin de ödemesi gereken primi %50’sini hazine ödemektedir²⁷.

Korumalı işyeri, normal işgücü piyasasına kazandırılması güç olan engelliler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla, devletin ilgili mevzuatta teknik donanımın sağlandığı ve mali yönden desteklendiği, çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyeridir²⁸.

Engelli bireylerin engelliliklerinin giderilmeye, bu mümkün değilse onların yaşamlarını güvence altına alacak, yaşamları için zorun olan maddi ve manevi desteği sağlayacak imkanların yaratılması gerekmektedir. Fakat bundan daha önemlisi bu kişilerin iş hayatına adaptelerinin sağlanabilmesidir. Bu uzun vadede toplum ve engelli bireyin birlikteliği ve ruh sağlığı açısından en faydalı olacak yoldur.

Bedensel engellilere yönelik verilen kurslara baktığımızda çiraklık eğitimi, halk eğitim kursları, Türkiye İş Kurumu’nun düzenlediği kurslar, vakıf ve dernek kursları, belediye kursları, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun ve diğer kurum ve kuruluşların düzenlediği kurslardır. Ne yazık ki bedensel engellilerin aldığı bu kurslardan çiraklık eğitimi kursundan sonrasında, herhangi bir nedene dayalı olarak, diğer kurslara devam eden bedensel engelli nüfusu azdır.

²⁷ Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s. 69-70.

²⁸ Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s. 102.

2.3.4. Dünya’da ve Türkiye’de Engelli Çalışanların Durumu

Nitelikli iş gücünün öneminin her geçen gün arttığı iş dünyasında, bu durum engelli bireyin de iyi yetişmesinin önemini arttırmaktadır. Engelli bireyi güçlendirmek yerine ona karşı duyulan “yardımcı olma” hissi, engellinin kendini geliştirmesini engellemekte, işini kendi kendine yapabileceği inancını azaltmaktadır böylece engelli birey sürekli başkasına muhtaç olma hissi yaşamaktadır. Engelli birey, işsiz kaldığı müddetçe de ailesine ve topluma yük olmaktadır. Engellilerin çalışacağı ortamların, onların fiziksel ve ruhsal ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmesi, engelli istihdamını ve iş gücünü şüphesiz ki arttıracaktır.

Engelli vatandaşların istihdam edilmesi için sosyal politikanın yürütücülerinden olan devlet, hukuki korumalar koymuştur. Engellilerin istihdamı ile ilgili en temel dayanak 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda engelli istihdamını düzenleyen 53. Maddedir. Türkiye’de yer alan tüm kamu kurum e kuruluşları bu maddeye dayanarak (*taşra dahil olmak üzere*) toplam personel sayısının %3’ünü engelli memur personel çalıştırmak zorundadır. Bu zorunluluğun takibini de Devlet Personel Başkanlığı (DPB) yapmaktadır. DPB, söz konusu engelli personel çalıştırılması işinin koordinasyonunu yapar, sınav takvimini hazırlar ve başvuru şartlarını açıkça belirtir.²⁹

Devletin kanunlarla koruduğu engelli işçinin, topluma adaptesi ve toplum içinde birey olma, kendine güvenme ve aidiyet duyguları güçlenir.

Türkiye’de işverenler e iş akdine bağlı olarak çalışanların çalışma düzeni 4857 sayılı İş Kanununda belirtilir. 4857 sayılı İş Kanununun 30. Maddesine göre, 50 ve üzeri işçi çalıştıran gerçek e tüzel kişi ya da tüzel kişiliği bulunmayan kurum ve kuruluşlar, toplam işçi sayısının %3’ü kadar engelli çalıştırmak zorundadırlar. Yine aynı maddeye göre kamu işyerlerinde ise, çalıştırılmak zorunda olunan engelli işçi oranı da %4’tür. Dünyada birçok ülkede de var olan ve “kota yöntemi” olarak adlandırılan bu yöntem, ayrımcılık veya verimlilik beklentileri nedeniyle iş hayatının dışında bırakılan engelliler için yapılan ve onların lehine olan bir pozitif ayrımcılık uygulamasıdır. Bununla beraber yine ilgili kanunun ilgili maddesinde korumalı işyerlerinde çalışan engelli sigortalıların, prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı hazine tarafından karşılanırken, kontenjan fazlası ya da yükümlü değilken engelli istihdam edenlerin de ödemesi gereken primi %50’sini hazine ödemektedir.

²⁹ Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s. 69.

Türkiye yürüttüğü çalışmalar ve kanunlar açısından, bugün, ülkedeki engellilerin topluma kazandırılması açısından dünya ülkeleri ile yarışacak düzeye yaklaşmaktadır. Duyarlı politikalar sayesinde her geçen gün engelli bireyler topluma adapte olup, çalıştıkları kurum veya kuruluşlarda üst düzey çalışanlar haline gelebilmektedir.

Korumalı işyeri, normal işgücü piyasasına kazandırılması güç olan engelliler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla, devletin ilgili mevzuatta teknik donanımın sağlandığı ve mali yönden desteklendiği, çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyeridir³⁰.

Engellilerin istihdamı ile ilgili bir diğer hukuki dayanak da, Başbakanlık tarafından çıkarılan “2005-2010 Özürlü İstihdamı Eylem Planı”dır. Buna göre, bu eylem planında kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmiş ve kurumlar arası koordinasyonun önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, 2009’da düzenlenen Özürlüler Şurası da “İstihdam” meselesini tartışmak üzere toplanmış ve bu alandaki sorunların tespiti yapılmıştır. Ayrıca Büyükşehir Belediyeleri de yasa yolu ile Özürlü Hizmet Birimleri kurmak zorundadır. Büyükşehir Belediyesi Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği 26261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve “rehabilitasyon hizmetleri” ve “özürlüleri nitelikli işgücü haline getirerek çalışma yaşamına katılımlarını sağlamak” bir görev olarak belirtilmiştir³¹.

İSEM’in engellilerle ilgili yapmış olduğu danışmanlık hizmetlerinden biri de “Özürlü Hizmet Birimleri İstihdam Çalışmaları”dır. İSEM, sosyal hayata katılımı güçlük yaşayan ve meslek edinmede de sorunlar yaşayan ve diğer engelleri nedeniyle, iş bulmada da sorun yaşayan kesimlere de yardımcı olabilmek amacıyla danışmanlık hizmeti vermekte, engellilerin istihdam alanında yaşamış olduğu fırsat eşitsizliklerine çözüm önerileri getirmeye çalışmakta ve onların da diğer insanlar gibi eşit fırsatlara kavuşmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

İSEM, engellilerin karşılaştığı en büyük fırsat eşitsizliklerinin başında gelen ve de karşılanmadığında diğer konularda da eşitsizlik sağlanacağından, engellilerin istihdam sorununa da katkıda bulunmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Öncelikle engellilerin istihdamda yaşadığı sorunları tespit edebilmek için 2002 Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre engellilerin işgücüne katılım oranı %21,71, Özürlü İşsizlik Oranı %15,46; İşgücüne Dahil Olmayan Özürlü Nüfus Oranı da,

³⁰ Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s. 70, 102.

³¹ Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s. 71.

%78,29'dur. Ancak, bu oranlara süregelen hastalıklar tabii tutulmamıştır. Burada TÜİK'in yapmış olduğu "Hane Halkı İşgücü Araştırması"na göre, genel nüfusun işsizlik oranı %10,6 olarak tespit edilmiştir. Burada ciddi bir fark vardır zira yine aynı araştırmaya göre, görme engellilerin %15,4'ü için çalışamaz denmesine karşın görme engellilerin sadece %16,8'i çalışma imkânı bulabilmiştir. Yani, her 10 görme engelliden 8'i çalışma imkânına sahipken, iş yaşamından uzaktadır.³²

Engellilerin işgücüne katılım oranlarıyla ilgili verileri Türkiye İş Kurumu da yayınlamaktadır. Türkiye İş Kurumunun yayınlamış olduğu yıllık istatistiklere bakıldığında 2008 yılında 33.549 engelli ilk kez Türkiye İş-Kur'a başvuru yapmış ve bu yıl içinde 21.967 engelli vatandaş çeşitli açık iş pozisyonlarında işe yerleşmişlerdir. Bununla birlikte aynı dönemde yine kurumda 96.533 kişi bir işe yerleştirilmek için beklemektedir. Yine, İŞ-KUR verilerine göre, engelli istihdam etmek mecburiyetinde olan 14.394 işyerinde beklemede olan açık 22.497 pozisyona yerleştirme yapılmamıştır.³³

Türkiye'de son dönemlerde engelliler için bir çok faaliyet yapılmaktadır. Bu kapsamda yapılan faaliyetler ile engelli vatandaşların hayatları normale döndürülmeye çalışılmaktadır. Yapılan yasal düzenlemeler sayesinde de engelli vatandaşları özlük hakları korunmaktadır. Aynı şekilde yapılan yasal düzenlemelere bakıldığında engelli vatandaşların çalışma hayatına katılmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Çalışma hayatına katılmayacak engelli bireyler içinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanında çalışmayan engelli bireyler için maaş uygulaması engelli aileleri için de ciddi bir katkı olmaktadır. Çünkü engelli bireyin çalışmaması aile için bir yük olmaktadır. Engelli bireye maaş bağlanması bu noktada aileye bir katkı olduğu gibi engelli bireyin kendi ailesine kendisini yük olarak görmesi de azalmaktadır. Daha modern bir devlet olmanın gereği engellilere sağlanan imkanlarla ortaya çıkmaktadır. Bireylere ne kadar değer veriliyorsa devlet ve toplum da o kadar çağdaş ve modern olmaktadır. Yine engelli bir bireyin memur olması çabaların ortaya konulması da önemli bir noktadır.

Engelli durumu tespit edilen bireylere yönelik olarak ilk kez 2012'de merkezi sınav yapılmıştır. 2002 yılında engelliler için memur alım kontenjanı 5777 iken 2011'de bu rakam 20829 olarak kaydedilmiştir. Yine kamu ve özel sektör toplamda 2002 yılında 10.883 kişiye istihdam sağlamış ve 2011 de bu sayı 38.349'e çıkmıştır. 2012 yılında ise bu rakam 19.905 olmuştur. Bunun yanında engelli bireyler için ça-

³² <http://arsiv.ntv.com.tr/news/151819.asp>, Erişim Tarihi:11.12.2015.

³³ Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi, a.g.e., s. 66-69.

İşma koşullarında da iyileşmeler sağlanmıştır. Engelliler için dezavantajlı durumlar azaltılmış ve bu yönde ciddi çalışmalar yapılmıştır. Göstergelere de bakıldığında bu durum açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Aynı alanda yapılan iyileşmeler sayesinde her geçen gün engelli bireylerin istihdam sorunları giderilmektedir. Yapılan denetimler sonucunda da engelli bireylerin karşılaştıkları bazı sorunsal durumlar da giderilmiştir. Özellikle denetimlerin daha kalıcı olması için de ek çalışmalar yapılmıştır. Halihazırda mevcut sorunlar giderilmiş ve yeni sorunların çıkmaması için önleyici tedbirler alınmıştır.³⁴

Uluslar arası düzeyde engelli hakları Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre ayarlanmaktadır. Engelli bireylerin karar almaları daha kolay olsun diye kişisel ombudsman tayin edilmektedir. Aynı şekilde dünyanın birçok yerinde engellilerin daha refah içerisinde yaşamaları için spor merkezi ve benzeri çalışmalar yapılmaktadır.

Örneğin, İngiltere'de engellilere yönelik bir farkındalık durumu oluşmasını diye ayrımcılık yasası yürürlüğe sokulmuştur. Ayrıca eğitim hayatı boyunca engellilik bursu gibi imkanlar sağlanmaktadır. Böylelikle hem birey hem de engelli kişi maddi olarak daha rahat koşulları elde etmektedir. Yine yapılan burs ödemeleri karşılıksız olup eğitim süresi boyunca engelli için sorun oluşturacak durumlara karşı destekler verilmektedir.

2.4. AMPUTASYON NEDİR?

Amputasyon, herhangi bir nedenle ekstremitenin tamamen veya kısmen kesilmesi olarak tanımlanmaktadır. Amputasyondan sonra meydana gelen fiziksel kayıp kompensatuar hareketlerin oluşmasına, yer çekimi merkezinin değişmesine, yürüme, koşma gibi aktivitelerin azalmasına, enerji tüketiminin ve kalp hızının artmasına, oksijen tüketiminin azalmasına sebep olabilir. Bu fonksiyonel yetersizlikler normal yaşama yeniden uyumu zorlaştırabilmekte, sosyal, mesleki ve psikolojik problemlere neden olabilmektedir³⁵. Ampute bireylerin fiziksel ve özel eğitimi düzenli olarak izlenmelidir.

Amputasyon doğuştan veya sonradan (travma, dolaşım bozuklukları, kronik enfeksiyonlar ve tümör gibi nedenlerle) oluşan ekstremitte kayıplarıdır. Amputasyon

³⁴Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **Özürlü İstatistikleri Oranları**, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, Erişim Tarihi (18.11.2015)

³⁵Piyapet Dajpratham, Suchet Tantiriramai, **Factors Associated with Vocational Reintegration Among the Thai Lower Limb Amputees**. J Med Assoc Thai. 2008;91(2):234- 9.

yıkıcı ve travmatik bir deneyimdir. Amputasyon kararı genellikle altta yatan patolojiye ya da probleme bakılmaksızın son çare olarak görülmektedir. Ekstremitelerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalan hastalar, etkilenen ekstremitenin kurtulması amacıyla çoğunlukla bir seri medikal ve cerrahi işlemlere maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle amputasyon kararı, sonunda birçok hastanın duygusal açıdan zorlandığı bir dönem olmaktadır³⁶.

Amputasyon kişide birçok fiziksel komplikasyona yol açmaktadır. Kasılmalar ve azalmış eklem hareketi, omurganın ortopedik deformeleri, duyu problemleri, denge ve koordinasyonun bozuklukları amputelerin karşılaştıkları temel problemlerdir³⁷.

Amputasyon sadece fiziksel bir yaralanma değil aynı zamanda uzun süren, şiddetli psikoemosyonel ve sosyal bir streştir. Çünkü ampute birey bu durum etkisiyle insan ilişkilerinde eksik kalma veya yeterli olamama gibi duygularını sıklıkla yaşamış olacaktır. Ekstremitenin herhangi bir düzeyden kesilip çıkarılması olarak tanımlanan amputasyonlar insanlık tarihinde yapılan en eski ameliyatlardandır. Birçok tarihçi amputasyonun, önceleri çeşitli bölgelerde dinsel bir cezalandırma yöntemi amacıyla yapıldığını bildirmektedir. Yaşam kurtarmak amacı ile yapılan ilk cerrahi amputasyon milattan önce M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllarda yaşamış olan Hipokrat tarafından yapılmıştır. Eski savaşlarda kesici veya ilkel ateşli silah yaralarının, özellikle de açık kırıkların tedavisinde yaralının yaşamını kurtarmak amacıyla anestezisiz keskin bir aletle giyotin amputasyon yapılır ve güdük kanamanın durdurulması için ezilir veya kızgın yağa batırılırdı.

16. yüzyıl başlarında bir Fransız ordu cerrahı olan AmbrosieParé ilk kez damarları bağlayarak kanamaları kontrol altına almış, fonksiyonel güdükler oluşturmuş ve protezler geliştirmiştir. 17. yüzyılda Morel'in geliştirdiği turnike de amputasyon cerrahisine katkıda bulunmuştur.³⁸ İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaş yaralanmalarına bağlı olarak çok sayıda gencin amputasyon vakası olmasından sonra hem amputasyon cerrahisi ve hem de protez uygulamaları konusunda önemli gelişmeler olmuştur.

---

³⁶ Gül Şener ve Fatih Erbahçeci, **Protezler**, H.Ü. Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon YO Yayınları, Ankara, 2001, sf. 34-36.

³⁷ Kevin F. Lockette ve Ann My. Keyes, **Conditioning with Physical Disabilities**, Human Kinetics Publishers, 1994, s. 50-56

³⁸ Sinha Roy, Van Den Heuvel, **Factors affecting quality of life in lower limb amputees**, Prosthet Orthot INT., 2011, s. 35(1):90-6

Amputasyon ile birlikte kişinin vücut imajı da değişir. Amputasyonunanksiyete, sosyal izolasyon ve depresyonla bağlantısı kişinin sosyal yaşantısını ve serbest zaman aktivitelerini değiştirebilir. 2005 yılı verilerine göre Amerika'da yaklaşık 1.6 milyon amputenin yaşadığı ve 2050 yılında bu rakamın 3,6 milyon olacağı tahmin edilmektedir.Vasküler hastalıklara bağlı amputasyon oranının %54, travmaya bağlı olanların ise %45 olduğu söylenmektedir. Erkeklerin travmaya bağlı amputasyonda kadınlardan daha fazla risk altında olduğu belirtilmektedir.³⁹

2.4.1. AmputasyonNedenleri

İnsan sağlığı açısından son çare olarak düşünülen ve kişi üzerinde gerek fiziksel gerekse psikolojik yönden olumsuzluklara neden olan ampütasyonun belli başlı nedenleri aşağıda sıralanmıştır.⁴⁰

1. Travma
2. Diyabetik nöro vasküler nedenler
3. Periferik damar hastalıkları
4. Ateşli silah yaralanmaları
5. Kronik enfeksiyon
6. Tümör
7. Konjenitalanomaliler

Amputasyon, fonksiyonel durumu ve günlük yaşam aktivitelerini büyük ölçüde etkileyen major bir travmadır. Ekstremitte veya ekstremitelerin tamamen veya kısmen kesilmesi olarak tanımlanan amputasyon, amputasyon nedeni, seviyesi ve yaş gibi faktörlere göre değişen derecelerde fonksiyonel yetersizliklere, aktiviteye katılımda önemli ölçüde problemlere yol açmaktadır. Amputasyon yapılan ekstremitte, kompensatuar hareketler, yerçekimi merkezinin değişmesi, yürüme yetisinin azalması, hızlı yürüyememe veya koşamama, oksijen tüketiminin azalması, enerji tüketiminin artması ve kalp atım hızının artması gibi problemlere sebep olmaktadır.

Amputasyon nedenleri ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Gelişen dünyada yetersiz tedavi edilmiş kırıklar, motorlu araçlardan ve motorlu taşıt kazalarından (motosiklet ve tren) kaynaklanan travma, amputasyon nedenleri arasında

³⁹ Sikhar N. Banerjee, John V. Basmajian, *Clinial Decision Making in Rehabilitation Efficacy And Outcomes*, Churchill Livingstone, 1996, s. 153-170

⁴⁰ Fatih Erbahçeci, Gül Şener, *Üst Ekstremitte Amputeleri*, Artroplastik Cerrahi, 1994, s. 9:67-70

en başta gelmektedir. Travmatik amputasyonların büyük çoğunluğu adölesan veya genç erişkinlerde meydana gelmektedir.⁴¹

Savaş hali veya sivil karışıklık içinde bulunan ülkelerde travma son zamanlarda bütün amputasyonların %80'inden fazlasına sebep oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sigara kullanımıyla da ağırlaşabilen diyabetin vasküler komplikasyonları amputasyonun temel sebebinin oluşturmaktadır. Diabetus mellitus, tümörler ve damarları tıkaçıcı vasküler hastalıklar amputasyona yol açan major hastalıklardır. Bunlarla birlikte akut ve kronik enfeksiyonlar, metabolik hastalıklar, paraliziler, yanık ve donmalar da amputasyona yol açmaktadır.⁴²

2.4.2. Amputasyon Sınıflandırılması Nasıldır

Alt ekstremitte amputasyonlarının görülme oranı üst ekstremitte amputasyonlarına göre yüksektir. Gelişmiş ülkelerde vasküler komplikasyonların alt ekstremitte amputasyonun en sık nedeni olduğu görülmektedir.

Üst ekstremitte amputasyonları kavrama ve ince el becerilerini içeren fonksiyonları etkilerken, alt ekstremitte amputasyonlarından sonra yürüme fonksiyonu ve dolayısı ile kişinin mobilitesi önemli ölçüde etkilemektedir.

Alt ekstremitte amputasyonlarına bakıldığında; cinsiyet açısından erkeklerde daha çok görüldüğü söylenmektedir. Alt ekstremitte amputasyonları farklı seviyeleri içermektedir. En çok görülen amputasyon seviyesi diz altıdır. Diz altı amputasyonlarında diz ekleminin korunuyor olması önemli bir özelliktir. Bu özellik, yürüme ve enerji tüketimi açısından ampute bireye avantaj sağlamaktadır.⁴³

Alt ekstremitte amputasyonlarında, amputasyon seviyesi yükseldikçe kaybedilen eklem sayısına bağlı olarak, yürüme, koşma, zıplama gibi alt ekstremitte fonksiyonları için gerekli enerji miktarında büyük miktarda artış olur, protez eğitim süresi uzar ve bunlara bağlı olarak rehabilitasyon süreci etkilenir.

Ampute bireylerin performansını bağımsız yürüme yetenekleri, normal yürüme hızları ve ayakta durma dengeleri belirlemektedir. Amputasyon, mobilite ve protez kullanımı açısından çok önemli olan, görsel, vestibuler ve somatosensoryel sis-

⁴¹Gül Şener ve ark., **Walking Patterns of Healthy Young Women Wearing Different Heel Heights**. Hacettepe Ortopedi Dergisi. 1999, s.78

⁴²Roy, Heuvel, **a.g.e.** s. 35(1): 90-9

⁴³Roy, Heuvel, **a.g.e.** s. 35(1): 90-15

temlerle etkileşim sonucunda elde edilen proprioseptif bilgide eksikliğe neden olur. Proprioepsiyon hem statik hem de dinamik dengenin sürdürülmesinde önemli yeri *olanduyu sistemi*'dir.⁴⁴ Ampute bireylere yönelik uygulanan eğitim programının süresi artırılabilir.

Alt ekstremitte amputasyonlarında bir ayağın yerden teması kesildiğinde geri-bildirim ve proprioseptif duyunun azalması ile dengesizlik meydana gelebilmektedir. Bilindiği gibi ayakta sabit durmak, yürümek ve kol salınımları sırasında denge korunumu ayak bileği ve kalça kaslarının stratejileri ile kontrol altına alınmaktadır. Alt ekstremitte amputelerinde denge ayak bileği kaybından dolayı kalça eklemi mekanizması tarafından kontrol edilmektedir. Normalde yerçekimi merkezi ayak bileği etrafındaki kasların kontraksiyonu ve minimal diz ve kalça eklemindeki hareketlerle denge sağlanırken, amputelerde bu durum kalça eklemi çevresi kaslar ve gövde hareketleriyle kompanse edilmeye çalışmaktadır. Ampute bireylerin performansı sadece amputasyon seviyesine bağlı değil, aynı zamanda kullanılan komponentlerde bağlıdır. Alt ekstremitte amputelerinde, amputasyona eşlik eden osteoporoz, osteoartrit, bel ağrısı gibi kas-iskelet sistemi problemleri de yürümeyi olumsuz etkileyebilmektedir.⁴⁵

Uygun olmayan protez kullanımı, yetersiz yürüme eğitimi ve bunlara bağlı yanlış alışkanlıkların başlaması, sekonder fiziksel kısıtlamalar için kompensasyonların kullanılması özellikle sağlam taraf yumuşak doku ve kemik yapılarına değişen derecelerde yüklenme yaratmakta ve sonuç olarak dejeneratif bozuklukların oluşmasına neden olmaktadır. Genellikle tek taraflı amputelerde yürüyüşün duruş fazı, sağlam taraf ekstremitte üzerinde ampute taraf üzerindeki göre daha uzundur. Bu şekilde yürüyen amputelerde, zamanla sağlam taraf eklemler üzerine tekrarlayan yüklenmeler olmakta, bunun sonucu olarak da dejenerasyon ve ağrı gelişmektedir. Amputelerde görülen bu tür kas - iskelet sistemi bozukluklarının önüne geçebilmek ve protez uygulamalarının başarılı olması etkili bir rehabilitasyon süreci ile mümkün olabilmektedir.

---

⁴⁴ Mehmet Ali Taşkaynatan ve ark., **Effect of Playing Football (soccer) on balance, strength and quality of life in unilateral below knee amputees**, American Journal of Psychal Medicine aand Rehabilitation, 2007, s. 86, 800-805.

⁴⁵ Fatih Erbahçeci, **Amputelerde Fizyoterapi**, Tidy's Physiotherapy, Feryal Matbaacılık, 2008, s. 205

2.5.TÜRKİYE'DE ENGELLİ NÜFUS ORANI

Yapılan araştırmalarda ülkemizdeki engelli nüfus oranı %12,29'dur. Buna bağlı olarak ülkedeki her 10 kişiden bir tanesi engelli olmaktadır. Aynı şekilde yapılan araştırmalarda erkek engelli sayısı bayanlara nazaran daha fazla olmaktadır. Bununla birlikte engelli vatandaşların bölgelere göre de değişimi farklı olmaktadır. Doğu ve güneydoğu bölgelerinde engelli vatandaşların oranı Batı bölgelerine göre daha düşüktür. İlginçtir ki engellilik durumu Güneydoğu Anadolu bölgesinde en düşük seviyelerde olmaktadır. Marmara bölgesi gibi sanayinin daha iyi geliştiği bölgede ise engellilik oranı daha yüksek olmaktadır. Türkiye'de genel itibariyle bedensel engelli oranı %65,7 en yüksek seviyelerdedir. Bunu zihinsel engelliler takip etmektedir. Bu oranda %25 olmaktadır. İşitme engelliler ise %12 ile daha düşük seviyededir. %8,3 oranında da görme engelli vatandaşımız olmaktadır.⁴⁶ Verilere baktığımız zaman bedensel engelli bireyler çok yüksek olduğundan da dolayı engellilere yönelik çalışmalar bu yöne yönelmektedir.

Engelli birey sayısı artış göstermektedir. Buna yönelik olarak ise engelli nüfusun azalması için çabalar da sonuçsuz kalmaktadır. Dünya üzerinde yarım milyar insan engelli olmaktadır. Avrupa ülkelerinde engelli sayısı biraz daha az olmaktadır. Öte yandan dünyanın yetişkin nüfusunda engellilik oranı çok daha yüksek olmaktadır. çocuklarda ise bu sayı biraz daha azdır.⁴⁷

2.6.TÜRKİYE'DE ENGELLİLERİN COĞRAFİ KONUMA GÖRE DAĞILIMI

Coğrafi bölgelere göre engelli nüfusunun dağılımına bakıldığında; engelli nüfusunun en yoğun olarak yaşadığı yerin Marmara bölgesi olduğu görülür. Marmara Bölgesi'nin, Türkiye nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölge olduğu düşünüldüğünde; engelli nüfusunun da diğer bölgelere kıyasla burada daha fazla bulunması beklenen bir durumdur. Türkiye'deki engelli nüfusunun %22,7'si Marmara bölgesinde yaşamakta; bu sıralama %17,3 ile İç Anadolu, %14,9 ile Karadeniz, %13,1 ile Ege, %13 ile Akdeniz, %10,1 ile Güneydoğu Anadolu ve %8,8 ile Doğu Anadolu takip etmektedir. Türkiye'de engellilik %16'sı doğuştan, %84'ü de sonradan oluşan haldir.

⁴⁶Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017 (Erişim: 23.05.2016).

⁴⁷ Martin, **Prinz ve Queisse'den aktaran**: Duygun 2005, 428; Barnes'den aktaran Duygun, 2005, 428 ve **Office of National Statistics'den aktaran** Duygun, 2005, 428.

Medeni durumlarına bakıldığında %51,4'ü evli, % 37,7'si bekâr ve % 1,6'sı boşanmıştır.⁴⁸

2.7. ENGELLİLER İÇİN KURULAN DERNEK, VAKIF VE KURULUŞLAR

Engelli vatandaşlarımızı ev ortamında desteklemek toplumla engelli bireylerin kaynaşmasını sağlamak, engel gruplarına göre ihtiyaç duyulan araçları tedarik etmek ve engellilerin kapasitelerini geliştirmek, yaşam koşullarını iyileştirmek, bağımsızlaşmalarına destek olmak, toplumsal gelişmelerden pay almalarına yardımcı olarak üretime katkıda bulunmalarını sağlamak, bakım ve korumaya ihtiyacı olan engellilerin özel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam kalitelerini yükseltmek, toplumsal hayata daha aktif katılmalarını sağlamak, engellilerin kendileriyle ilgili hizmetlerin geliştirilmesinde aktif katılımlarını ve söz sahibi olmaları sağlamak, engellilere ve ailelerine eğitim vererek çözümlere ortak etmek, kentsel çevrenin ulaşılabilirliğini sağlamak amacıyla birçok dernek, vakıf ve kurum vardır.

Bazı vakıf ve dernekler engellilere yönelik kurslarda vermektedir fakat ne yazık ki bu kurslardan yararlanabilen engelli sayısı çok azdır, sebebine baktığımızda ise büyük bir oranı ekonomik durumu ile ilgili bazıları ise bu kurumların yetersiz olduğuna inanıyor. Türkiye'de herhangi bir dernek ya da vakfa üye toplam engelli sayısı 857.631 kişi olarak saptanmıştır.⁴⁹

Bu tür dernek ve vakıflara baktığımızda en çok bedensel engellilere yönelik çalışmalar yaptığı görünmekle birlikte; daha sonra görme, zihinsel engel grubu ve son olarak işitme engel grubudur. Engelliler dışında herhangi bir dernek, vakıf ve kuruluşlara üye sayısı 2002 yılı verilerinde 922.202 kişidir. Bununla beraber son zamanlarda bu bilincin daha da arttığı gözlemlenmektedir.⁵⁰

2.8. ENGELLİLER İÇİN ÇIKARILAN KANUNLAR

Türkiye'nin de imzasının bulunduğu Engelli İnsanların Hakları Hakkında Antlaşma (Convention on the Rights of People with Disabilities, CRPD); 13 Ocak 2006

⁴⁸ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017 (Erişim: 23.05.2016). Arun, 2006.

⁴⁹ Kemal Kabasakal, *Zihinsel Engellilik, Zihinsel, Ruhsal, Duygusal Engellilik*, Lokomotif Medya, Konya 2007, s. 90

⁵⁰ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017 (Erişim: 23.05.2016).

tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından resmi olarak kabul edilmiştir. Antlaşmayı kabul eden ülkeler engelli bireylere yönelik ayrımcılığı önlemek ve engelli insanların eşit haklara ve yaşam koşullarına sahip olmasını sağlamak için yeni kanun ve politikalar uygulamayı ve antlaşmaya ters düşen uygulamaların yürürlükten kaldırılmasını kabul etmişlerdir. *“Anlaşmaya katılan ülkeler engelli insanların anlaşmada tanınan haklarını korumayayönelikpolitikalar ve kanunlar izleyeceklerinive ayrımcılık teşkil eden kanun, kural ve eylemleri yürürlükten kaldıracaklarını beyan ederler.”* (CRPD, madde 4).

Birleşmiş Milletlerin engellilerle ilgili bilgileri incelendiğinde, engellilerin dünyadaki en önemli azınlık grubu olduğu ve bunun 650 milyon insanı kapsadığı belirtilmiştir. Ayrıca, buradaki diğer ilginç bir bilgi de, engellilerin %80'inin geri kalmış ülkelerde değil de, gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor olmasıdır. Aslında geri kalmış ülkelerde engelli sayılarının daha fazla olması düşünüldüğünde, bu istatistiki veri bir tezat oluşturmaktadır. Çünkü geri kalmış ülkelerde en büyük sıkıntı yoksulluk olgusu olduğu ve engellilerin yaşadığı temel sıkıntılar da yoksulluk ve eğitim temelli olduğundan, bu ülkelerde engelli sayısının daha fazla olması beklenmektedir.

Türkiye’de engellilerin hayatını kolaylaştırmak için sosyal devlet olma gereği uygulanması gereken adımlardan biri olan mevzuatta engellilerin yaşadığı fırsat eşitsizliklerini gidermek için Özürlüler İdaresi tarafından hazırlanan çalışma da, 55 adet kanun, 2 adet kanun hükmünde kararname, 69 adet yönetmelik, 12 adet genelge, 9 tane tebliğ, 1 tane bakanlar kurulu kararı, 16 adet de TSE Standardı bulunmakta olup, bu sayılan ilgili mevzuatın çoğu Özürlüler İdaresi tarafından hazırlanan ‘Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat’ isimli çalışmada ayrıntılarıyla anlatılmıştır.² Türkiye’de engellileri kapsayan söz konusu mevzuat, Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan çalışmada yer almaktadır.⁵¹

2.8.1. Engelli Hakları

Türk hukukuna bakıldığında engellilerle alakalı en temel düzenlemeler, 5378 Sayılı ve 1.7.2005 tarihli *“Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”* ve *“Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik”* tir. 5378 Sayılı ve 1.7.2005 tarihli Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde

⁵¹ TC Başbakanlık, Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, a.g.e. s. 88

Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da⁵² özür (engelli) kavramı tanımlanmış ve kavram, olarak kabul edilmiştir.

Bunlarla birlikte Halk Eğitim Merkezleri, Türkiye İş Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurumlarda engelliye genel haklar tanımlanmıştır. Engellilerin diğer aldığı hizmetler ise; sağlık hizmeti, eğitim hizmeti, bakım ve rehabilitasyon hizmeti, meslek ve beceri edindirme kursu, aile rehberliği ve danışmanlık hizmeti ve de sosyal-kültürel hizmetler olduğunu görüyoruz.

2.8.2 Belediyelerin Engellilere Hizmetleri

2012 yılında yapılan araştırmalar ülkemizdeki engelli nüfusu %12.29 olarak kaydetmektedir. Engelli bireyler arasında bedensel engellilerin oranı en yüksek olmaktadır.⁵³

Engellilere yönelik ileri sürülen politikalarda eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi bir sürü konu başlığı vardır. Aynı şekilde engellilerin bir ayrıma tutulmaması için bir çok çalışma yapılmaktadır. Engellilerin yeteneklerinin artırılması, hayat şartlarının iyileştirilmesi ve diğer toplumsal olaylara katılım gibi bir çok politika ileri sürülmektedir. Bunun yanında engellilerin toplumsal olaylardan pay almalarını sağlamak için daha kapsayıcı adımlarda atılmaktadır. Böyle olunca da engellilerin daha da sorumlu birey olmaları sağlanmaktadır.

Türkiye'de 1950'li yıllarda, öncelikle özel eğitimin altyapısını oluşturan çalışmalar başlatılmıştır. 1951 yılından itibaren özel eğitim uygulanmaya başlanmıştır. 1951 yılında çıkarılan bir yasa ile daha önce Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu hareketin en önemli hatta dönüm noktası sayılabilecek özelliği bu konunun sadece bir sağlık konusu olmadığına farkına varılması ve eğitim boyutunun ağırlık kazanmaya başlamasıdır.⁵⁴

Engelli bireyler toplum ile iç içe yaşadıklarından dolayı toplumdan ayrı tutulmazlar. Onlarda normal fertler gibi hayatın her alanında olmak istemektedirler. Temel hak ve özgürlükler konusunda da sürekli bir çabaları vardır. Buna bağlı olarak

⁵² TC Başbakanlık, Özür (engelli) Kanunu ve İlgili Mevzuat, a.g.e. s. 126

⁵³ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), a.g.e. (23.05.2016)

⁵⁴ T.C. Başkanlık Özür (engelli) İdaresi Başkanlığı, I. Özür (engelli) Şurası, Çağdaş Toplum Yaşam ve Özür (engelli), Ankara, 1999, s.148.

engelliler ile ilgili olarak politikaların uygulamaya konulmasının yer, zaman ve mekanı yerel yönetimlerin üzerinde durduğu bir konudur.⁵⁵

1980'li yıllara gelince dek özürli bireyler için yapılan düzenlemeler sistemli olmamış ancak anayasal mevzuat içerisinde bir takım çalışmalar vardır. Bu süre içerisinde ise özel eğitim ve özürli bireylerin istihdam edilmesi ile ilgili olarak kota yönetiminin işleme koyulması önemli olmuştur. dünyada da özürli bireylere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Engelli bireylerin eğitimi ve istihdama katkılarına sağlamak çoğu ülkenin önemseydiği bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶

Dünyada engelliler üzerine yapılan çalışmalar ülkemiz açısından yol gösterici olmuş ve engelliliğin önemi üzerine yapılacak uygulamaları da hızlandırmıştır.

Bunun yanında Türkiye'de engelli bireylere yönelik olarak özel çalışmalar yapılmıştır ancak yapılan çalışmalarda hatalı programlar ortaya çıkmıştır. Engelli vatandaşlar için park uygulamaları, özel mezar gibi durumlar çoğu kez medyada dile getirilmiştir. Esas itibarıyla engelliye özel yapılan bu uygulamalar nedeniyle engelli vatandaşlar toplumdan daha da ayrılmışlardır. Tam aksine engelli vatandaşlar toplumun içerisinde bir fert olmak istemektedirler. Çünkü mesele engelliye özel bir alan oluşturmaktan ziyade engelliye zorluk çıkaran uygulamaların ortadan kaldırılmasıdır. Bu bakımdan 5378 sayılı yasa ayrımcılık noktasını engelleyici bir sosyal hizmet çerçevesini sunmaktadır.⁵⁷

Türkiye'de yerel idarelere devredilen sosyal hizmet alanı, devam eden hizmetlerden ayrı olarak, engelli ve yaşlı vatandaşlar için büyük çerçevede geniş çaplı bir hizmet anlayışını ortaya çıkarmaktadır. Demode olmuş kurum kimlikli hizmet bakışı yerini daha nitelikli ve günün şartlarına cevap verebilen hizmet anlayışına bırakmıştır. Örneğin, evde bakım, mobil bakım, aile destek hizmetleri gibi günün şartlarına cevap verebilen sosyal hizmetler önemli bir alanı doldurmaktadır. Bu yönde engelli vatandaşlara yönelik olarak da yeni hizmet bakışı gelmiştir. Bu bağlamda yeni bakış açılarını ortaya çıkarması açısından "II. Özürli bireyler Şurası" 2005 yılında "Yerel Yönetimler ve Özürli bireyler" temel başlığı altında işlenmiştir.⁵⁸

⁵⁵ İsmail Başaran, Sağlık Kent Planlaması Açısından Isparta, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007, 46-47. (Yayınlanmış Doktora Tezi)

⁵⁶ Yasin Güleç, **Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi ve İşlevi, Bağcılar Engelliler Sarayı Örneği**, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2, Sayı:1, İstanbul, 2014, s,380

⁵⁷ Güleç, a.g.e, s, 382.

⁵⁸ T.C Başbakanlık Özürli bireyler Kanun ve İlgili Mevzuat, a.g.e, s, 290

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDENSEL ENGELLİ BİREYLERİN SORUNLARI, YAŞAM KALİTELERİNİN İNCELENMESİ, FİZİKSEL AKTİVİTELERİ VE SPOR

3.1. ENGELLİ BİREYLERİN GENEL SORUNLARI

Engelli insanların sorunları, şüphesiz ki küresel bir insan hakları sorunudur ve ülkemizde de engellilerin özellikle toplumla bütünleşme yönünde yoğun sorunlar içinde yaşadıkları bilinmektedir. Sorunu adlandırmadan başlayan ve yaşamın pek çok alanına yayılan bu sorunlar, engelli bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Engelli bireylere ilişkin en önemli nokta, toplumda engellilikle ilgili “*farkındalığın yaratılması*” ve “*anlaşılma*” gereksinimlerinin karşılanmasıdır.⁵⁹

Engellilerle ilgili konulara geleneksel yaklaşımlar, ya tıbbi yardım ya da hayırseverlik üzerine kurulmuş ve genellikle engelliliğin bireysel bir sorun olduğu varsayımından hareketle oluşturulmuştur.

Engelli kişilere yönelik örgütler ise; engellilerin toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden kişiler olduğu gerçeğini çok az tanıyarak ya da hiç tanımayarak; onları pasif ve yardıma muhtaç bireyler şeklinde ayrı bir toplum olarak görüp, bu yönde engellilere özel hizmetler sunmuşlardır (Avrupa). Son on-onbeş yıllık dönemde, dünya genelinde engelliler için faaliyet gösteren örgütler, engelli bireylerle ilgili konuları insan hakları yaklaşımı ile ele almışlar ve çevreci bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Her iki yaklaşımda, engellilerin toplumla her yönden bütünleşebileceği bir toplum modeline dayanmaktadır. Engelli kişilerin haklarına ve toplumun tüm insanları içine alacak şekilde yeniden yapılandırılmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu modellerde, kişilerin engellerinin değil, engelli kişileri dışlayan toplumsal örgütlenmenin engel oluşturduğu varsayılmaktadır (Avrupa).

İnsan kaynakları bir ülkenin ilerlemesinde yaşamsal öneme sahip değerli ve geliştirilebilen kaynaklardır. İnsan bilgi birikiminin yapılanmasındaki en önemli süreç

⁵⁹Ahmet Şahin, Spor Yapan ve Yapmayan Bedensel Engelli Bireylerin Öfke İfade Tarzlarının Araştırılması, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014, s.79 (Yayınlanmış Doktora Tezi)

ise eğitimidir. Eğitim, bilimin gelişimini, fiziksel yeteneği ve sosyal farkındalığı harekete geçiren en önemli süreçtir.

Son yıllarda gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler, engel türü ne olursa olsun, toplumsal ve ekonomik yaşam içinde engelli tabanlı ayrımcılıkla mücadele etmek, gerek yasal gerekse sosyo-ekonomik düzenlemelerle toplumsal farkındalığı artırmak için engelli katılımlı eğitim, sosyal politikalar, ekonomi gibi modellerin oluşturulması gerektiğinde birleşmektedirler⁶⁰.

Engelli bireylerin topluma adapte olması ve kaynaşması önünde çeşitli engeller vardır. Bu engeller çeşitli sorunları da beraberinde doğurmaktadır. Engelli bireylerin topluma adapte olmaları önündeki en büyük engel yaşadıkları çevre ve bu çevrenin barındırdığı sosyo-ekonomik durumlardır. Yoksulluk, gelir dağılımı dengesi, çevre veya mahalle baskısı engelli bireylerin yaşadığı sıkıntıların kaynağını oluşturmaktadır. Sonu gelmez yoksulluk ve buna mahkum olma içgüdüğü engelli bireyler açısından bakıldığında içinden çıkılmaz bir hal, dolayısıyla bir kısır döngü oluşturmaktadır. Bu ve benzeri sosyal çevre sorunları engellilerin topluma adapte ve aidiyet hissi önündeki en önemli engellerdir.

Engellilerin toplumla bütünleşmesinin önündeki bir diğer engel de eğitim konusunda karşılaştıkları sorunlardır. Tüm ülkelerde eğitim sistemi, öncelikle, nüfusun engelli olmayan kesimi için planlanıp uygulanmaktadır. Böylece daha en baştan eğitim sistemi, engellileri dışlayan bir anlayışa sahip olmakta; daha sonra da engellileri eğitim sistemiyle bütünleştirecek çeşitli programlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. En çok ihmal edilen konulardan biri de engelli çocukların okul öncesi eğitimidir. Ayrıca yetişkin engelliler için örgün ve yaygın eğitim olanakları da son derece sınırlıdır. Bu nedenle öncelikle eğitim alt yapısının nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi ve engellilerin gereksinimlerini karşılayacak bir düzeye eriştirilmesi gerekir.

Engellilerin eğitiminde sorumluluk alacak meslek elemanlarının yeterli sayıda ve donanımda yetiştirilmeleri gerekir, öte yandan eğitim kurumlarının engellilerin de varlığını hesaba katacak fiziksel düzenlemelere sahip olması, bu kurumlara kolay ulaşım için gerekli önlemlerin alınması, engellilerin özel eğitimi için gerekli ders araç ve gereçlerinin hazırlanması gibi konular engellilerin toplumla bütünleşmeleri önün

---

⁶⁰ Colin Barnes, **A legacy of oppression: A history of disability in Western culture**, Leeds: The Disability Press, 1994, s,24,

3.1.1. Engellilerin Topluma Kazandırılmasının Önemi

Engelliler topluma kazandırılması meselesi hep sorunlu bir durum olmaktadır. Buna bağlı olarak bireyin sosyal statüsü de önemli bir konudur. Engelli bireyin sosyal statüsü sosyal, kurumsal ve hukuki açıdan bir neden dayandırılmaktadır. Bu bakımdan da bu durumların dikkate alınması konusu ciddi bir konu başlığı olmaktadır.

Günümüz toplumlarında engelli bireylerle ilgili durumlar karmaşık bir yapıda gelişmektedir. Bu durum toplumun sosyal kültür durumuna bağlı olarak da gelişmektedir. Bu kapsamda da birçok sorun göze çarpmaktadır. Aynı şekilde engelli bireyin toplumdaki rolü de toplumda bir karşılık çoğu kez bulmaktadır. Bunun yanında engelli bireye kişilerin yakınlık duyması da bir başka bir konudur. Engelliler çoğu kez topluma yakın gibi dursalar da çoğu kez da toplumdan uzak bir yerde durmaktadırlar. Engellilerin topluma kazandırılmalarında onlara sağlanan bazı avantajlar önemli bir konudur. Örneğin, kamu taşıtlarından yararlanmaları olumlu bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde engellilere bakım ve yardımların yapılması da başka diğer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumlar engelli bireyleri toplumda güvenlerini tazelemeye de itmektedir.

Öte yandan da engelliğin önlenebilir olması durumu engelli bireyler üzerinde bir baskı olarak durmaktadır. Engelli bireyler eğitim imkanlarından yeteri kadar yararlanmamaktadırlar. İş hayatında da benzer durumlar göze çarpmaktadır. Bunlara bağlı olarak bir değerlendirme yapıldığında engelli bireyin kendisinin topluma kazandırması zor bir durum olmaktadır. Engelli bireye biçilen rol ile normal bir bireye biçilen rol arasında da farklılıklar vardır. Bakımdan da engelli bireyin toplumdaki durumu sorunsal bir gerçektir. Günümüz toplumlarında da bu durum daha belirgin olabilmektedir. Engelli birey kendi dünyası ve toplum arasında bir yerde sıkışmaktadır. Bu sıkışmışlık durumu engellinin sosyal rolüne ciddi manada etki etmektedir.

Engellilik durumu kişiye bağlı olan bir durumdur. Kişinin engellilik düzeyide sunulan imkanlar doğrultusunda azalmaktadır. Birey engelli birisi olabilir ama eğer bu durum günlük hayatında bazı zorlukları da beraberinde getirebiliyorsa bu durum yüksek oranda engellik olmaktadır. Bunun tersi yönde ise engellilik daha indirgemeci olmaktadır. Engelli bireyin kendi ödevlerini yerine getirmesi bazı durumlarda engellik kapsamında bir değerlendirmeyi gerektirmemektedir. Bunun yanında engelli bireyin kendisine biçtiği rolde ona olan yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır. Birey kendisini ruhsal ve zihinsel olarak ne kadar mutlu hissediyorsa engellilik durumu da ona göre ortaya çıkmaktadır.

3.1.2. Engellilerde Sosyalleşmenin Önemi

Engelli bireyler içim günlük hayatta bir çok zorluklar vardır. Engelli birey bu zorluklar içerisinde kendisini bulmaya çalışmaktadır. Özellikle teknolojinin güçlü bir etkide olduğu düşünüldüğünde engellilerin sosyalleşmesi durumu da ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında günümüz şartlarında bir çok büyük yapının oluşması engelli için sorunsal bir durum olmaktadır. Teknolojik gelişmeler engelli için özel olarak dizayn edildiğinde engelli birey sosyal olur ve engelli bireyin hayatında kolaylıklar sağlanır.

Engelli bireyin kendi çevresinde kurduğu diyalog onun sosyalleşmesi açısından önemli olmaktadır. Aynı şekilde toplumla sürekli olarak diyalog kurmak ve yeni kişiler ile bir iletişime geçmek engelli birey için önemli bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Engelli bireyin değer yargılarının bilinmesi ve kendisini de toplumun bir değeri şeklinde görmesi engelli birey açısından sosyalleşmeye dönük bir adım olmaktadır. Toplumda karşılıklı dayanışmanın sağlanması ve belli konularda ortak alınan tavırlarda engelli bireye biçilen rolün ortaya çıkarılması engelli bireyin durumunu olumlu yönde etkileyecektir.

Engellilerin sosyalleşme araçları; aile, arkadaş grupları, okul, öğretmen, oyun arkadaşları, iş arkadaşları, spor ve sportif etkinlikler gibi farklı çevrelerden oluşmaktadır. Engelli bireyin bir sosyal gruba katılma olgusu olan sosyalleşmenin önemli bir aracı olan spor ve sportif etkinlikler, fiziksel gelişimin yanında psikolojik ve sosyal gelişim için de önemli olup, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurma, kurallara ve kararlara uyma gibi deneyimler kazandırmaktadır.

3.1.3. Engellilerde Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi kavramı ile ilgili olarak bir takım anlayış farklılıkları gözlenmektedir. Bu farklılıklar kalite ile ilgili bazen sağlık algılaması bazense sosyal algılamasının ön plana çıkmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü kimi araştırmacılara göre yaşam kalitesi sosyal durumu ifade etmekte iken kimilerine göre ise sağlık için başkalarına bağımlı olmama kavramlarıyla ifade edilmektedir.⁶¹

⁶¹Mehmet Yazıcı, Spor Yapan ve Yapmayan Ampute Bireylerin Yaşam Kalitesi ve Depresif Durumlarının İncelenmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2012, s.39. (Yayınlanmış Doktora Tezi)

Yaşam kalitesini tanımlayacak pek çok kelime kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu durum kelimelerin kullanımında bazı sorunlar oluşturmaktadır. Birincisi, yaşam kalitesinin tek bir anlam içermemesi, ikincisi ise kelimelerin çağrıştırdığı anlamlardan kaynaklanmaktadır.⁶²Yaşam kalitesi, bir kişinin görünürdeki fiziksel ve zihinsel zindelik durumudur. Bireyin yaşam kalitesine birden fazla etken etki edebilmektedir. Kişinin kendini iyi hissetmesi ve diğer bireylerle bağ kurmadan kendini mutlu hissetmesi önemli bir konudur. Bireyin hayatında yaşanan herhangi bir sorun günlük yaşamında da bazı sorunları ortaya çıkarabilmektedir. Hayat kalitesi, bireyin hayattan ne anladığına da bağlı olarak değişmektedir. Hayatın bileşenlerinin bir araya getirilmesi hayatında kalitesini göstermektedir.⁶³ Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşam kalitesini, bireyin toplumda ne gibi rol aldığına göre değerlendirmektedir. Toplumun öne sürdüğü standartlara ulaşma ve beklentilerin karşılanması yaşam kalitesinde bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde yaşam kalitesinin belirlenmesinde bireyin hayattaki doyumunu da önemli rol oynamaktadır.⁶⁴

3.1.3.1.Yaşam Kalitesi ile İlgili Kavramlar

Sağlık durumu, biyolojik, fizyolojik veya işlevsel bozuklukları ve belirtileri dikkate alarak bireyin göreceli iyilik veya hastalık halidir. Sağlık ile ilişkili farkındalık bireyin sağlık durumundan etkilenen öznel bir değerlendirmedir. Söz gelimi insanların bir kısmı daha fazla kronik hastalık nedeniyle sorun yaşarken kendilerini sağlıklı hissetmekte, bazıları ise nesnel bir hastalık belirtisi bulunmazken bile kendilerini hasta olarak görmektedirler.⁶⁵

Fonksiyonel durum, bireyin temel gereksinimlerini karşılamak, sağlık ve iyilik halini sürdürmek için, günlük aktivitelerini yerine getirmedeki yeterliliğidir.⁶⁶ İşlevsel kapasite, bireyin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ruhsal alanlardaki günlük işlevleri yeri-

⁶²Esengül Kırdök, Trafik Kazası ile Yaralanmış Kişilerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2005, s.57 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans**)

⁶³ Ann Bowling, Measuring Health, **A review of Quality of Life Measurement**. Open University Pres, s. 1-23. 1998

⁶⁴ International Classification of Functioning, Disability, and Health. Geneva, Switzerland, **World Health Organization**, 2001, s.54

⁶⁵Matthew Muldoon, Steven Barger, Janine Flory, Stephen Manuck, **What are quality of life measurements measuring**, Education and debate, 1998, s.9-10

⁶⁶Jankee Lerner ,Sabrina Levine , **Job strain and health-related quality of life in a national sample**. Am J Public Health. 1994

ne getirmedeki en yüksek kapasitesini yansıtırken, işlevsel performans günlük yaşam akışı içindeki fonksiyonları içermektedir.⁶⁷ Herkes tarafından iyi olarak değerlendirilen ancak kendisini hasta olarak gören bir kişi kapasitesinden daha düşük işlevsel performansa sahip olabilir.⁶⁸

Ruhsal Durum, uzun ve kısa süreli streslere verilen duygusal cevaptır. Bireyin dış dünyaya gösterdiği durumu da açıklamaktadır. Bireyin ruhsal durumu günlük hayatında onun ne tür tavır almasına da olanak sağlamaktadır. Bireyin kişisel performansı da ruhsal durumuna bağlı olarak değişmektedir.⁶⁹

Öte yandan da kişinin yaşam kalitesi onun fiziksel ve zihinsel durumunun bir göstergesidir. Bununla birlikte bir çok etmenin yaşam kalitesinde etkili olduğu görülmektedir. Bireyin iyi olması ve hayattan zevk alması gerçek yaşam kalitesini ortaya çıkarmaktadır. Bireyin hayatındaki herhangi bir değişkenin yok olması durumunda bireyin günlük hayatında bir eksilme olmuyorsa bir yaşam kalitesinin olduğu söylenebilir. Öte yandan da yaşam kalitesi ile kastedilen şey bireyin bir doyum noktasına ulaşmasıdır. Bireyin kendi gibi yaşaması, mutluluğu gibi nedenler yaşam kalitesinin birer değeri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁰

Diğer yandan da yaşam kalitesi herhangi olumsuz bir durum oluştuğunda kişinin bununla baş edebilmesidir. Örneğin, ağır bir hastalık yaşayan bir birey maddi yönden bununla mücadele edebiliyorsa ve sonrasında da buna yönelik manevi bir destek durumunu tek başına yaratabiliyorsa bir yaşam kalitesi vardır demektir. Ayrıca günlük hayatta tek başına yapılan her durum bir yaşam kalitesini göstermektedir. Bu bağlamda da yaşam kalitesi kişinin kendisi olmaktadır.⁷¹

Bireyin yaşamında kendisi için önemli olan alanlarda doyum ve mutluluğu, yaşam kalitesi olarak değerlendirilmektedir. Birçok çalışmada “yaşam doyumunu” veya “öznel iyilik durumu” olarak bilinen kavram, toplam yaşam kalitesi olarak adlandırılmaktadır. Yaşamın zenginlik ve ödüllendirme, mutluluk ve ağrı gibi birçok yönü yaşam kalitesini etkilemektedir.⁷²

⁶⁷Caner Fidaner .**Sağlıkta yaşam kalitesi (SYK) kavramı: bir giriş denemesi.** 1. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Sempozyumu Özet Kitabı s.1, İzmir,2004. s,6

⁶⁸Preedy Watson, **Handbook of disease burdens and quality of life measures**, 1st ed. New York : Springer; 2010.p.87-101

⁶⁹ Bowling, **a.g.e.** s,26

⁷⁰ Johannes Bircher, **Towards a dynamic definition of health and disease**, Healty Care and philospyh, 2005, 338-341 .

⁷¹Ray FITZPATRICK, **Quality of life measures in health care. Applications and issues in assessment.** (1992), BMJ.305:1074-1077

⁷² WORLD HEALTH ORGANISATION. **The first ten years of the World Health Organisatoon.** Geneva. 1958, s.210

3.1.3.2. Engellilerde Yaşam Kalitesi Ve Spor

Yaşam kalitesi ile ilgili yapılan çalışmalarda spor büyük bir etkisi görülmektedir. Bireyin spor yapma alışkanlığı bir yaşam kalitesi göstergesi de olmaktadır.⁷³ Ülkemizdeki spor alışkanlığına baktığımız zaman diğer ülkelere göre düşük seviyelerdedir.

Fiziksel bazı şeylerin yapılması ve boş vakitlerin değerlendirilmesi yaşam kalitesinin ilk işaretlerinden birisidir. Engelli birey için bu durum bir gerçek olarak durmaktadır. Çünkü engelli bireyin sporla uğraşması onun yaşam kalitesine olumlu bir etkiye sahiptir. Engelli bireyi kendi evinde bile bağımsız olarak spor faaliyeti yapabilir. Düzenli olarak yapılan herhangi bir hareket bile engelli bireyde bazı pozitif durumları ortaya çıkarabilmektedir.

Engelli bireyin spora katılımı kadar yardımcı alet kullanımı da önemli bir unsurdur. Spor engelli bireyi toplumla entegrasyona yöneltir. Spor yaparken elde edilen başarılar sayesinde de kişinin ihtiyaç duyduğu kabiliyetler ortaya çıkmaktadır. Böyle olunca da engelli bireyin hayatında bir kalitenin ortaya çıkması durumu söz konusu olmaktadır. İnsanların boş zamanlarda yaptıkları toplumsal faaliyetler kişilerin birbirine olan bağlarını güçlendirmektedir. Bu durum kişinin engellilik durumuna bağlanmadan yapıldığında ise daha olumlu sonuçlar doğabilmektedir.

3.1.3.3. Engellilerin Yaşam Kalitesini Yükseltmenin Önemi

Yaşam kalitesini etkileyen faktörleri şu şekilde ifade edebiliriz.

Bireysel Özellikler: Cinsiyet, yaş ve doğuştan getirilen bazı kalıtsal özellikler

Sosyal Değişkenler: Toplumun sosyal desteğini gösteren değişkenlerdir. Kişinin kendini güvende hissetmesi, yaşadığı toplumda izolasyona maruz kalmaması, saygınlığının sağlanması gibi çok geniş değişkenleri içermektedir.

Ekonomik Değişkenler: Kişinin emeklilik döneminde insani koşullarda yaşamını sürdüreceği düzeyde geçimini sağlayacak bir gelir varlığı ve bu gelirin sürekliliğidir.

Psikolojik, Moral Değişkenler: Kişinin genel mutluluk ve doyum duygularının yer aldığı değişkenlerdendir. Çevresel Değişkenler: Kişini yaşadığı fiziksel çevrenin, kişi-

---

⁷³ Bowling, a.g.e., s,34

nin hareket kabiliyetini ve sağlık durumunu iyileştirici şekilde dñzenlenmesi yaşam kalitesini olumlu derecede etkilemektedir.⁷⁴

Bir toplumun demografik verileri engelli vatandaşların o toplumun nñfusu içerisinde konum ve problemlerinin de öne çıkmasına neden olabilmektedir. Öte yandan da engelli vatandaşlarının hayatını kolaylaştırmak için yapılan çalışmaların artması önemli olduğu kadar engellilik durumunu ortaya çıkaran nedenlerinde araştırılması önemli bir durumdur. Engelli bireylerin her yönden gelişimlerinin sağlanması için korumacı politikaların ortaya çıkması konusu önemlidir. Çünkü engelli bireyin sosyal hayatta normal bir ferdin sahip olduğu haklara sahip olması o toplumdaki idarecilere dñřen bñyk bir sorumluluk olmaktadır. Engellilik durumu doğuştan olabileceği gibi sonradan da oluşan bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bakımdan da bireyin yaşam kalitesinde iyileşmelerin sağlanması, korunması ve hayat standartlarında bir kalitenin yakalanması konusu önemlidir. Çünkü engelli birey de tıpkı diğer bireyler gibi yaşamına devam edecek, eğitim ve sosyal hayata katılım gibi sñrelerden geçecektir.

Engelli vatandaşların hayat standartlarının gelişimi ile kastedilen; engelli vatandaşın st dñzey yaşam hakkına sahip olması değildir. Burada söz konusu olan durum en azından kişinin başkasına muhtaç olmadan kendiliğinden bir şeyleri yapmasıdır. Çünkü her bireyin ona yardımcı olabileceği bir yakını olmayabilir. Özellikle şehir hayatında engelli vatandaşlara yönelik yapılan mimariler önemli bir konudur. Yine yapılacak kanuni dñzenlemeler sayesinde de engelli bireylerin normal hayatlarına devam etmeleri sağlanabilir.

3.1.3.4. Engellilerde Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler

Engelli vatandaşların yaşadıkları yerler, aile yapıları ve sosyal çevresi ve kişiye özel sunulan hizmetlerde çeşitlilik gözlemlenebilmektedir. Çünkü kişinin yaşadığı bölgedeki hayat şartları farklı olmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel durumlar engelli vatandaşlar için iyi yada kötü şekilde ortaya çıkabilmektedir. Aynı şekilde şehir hayatı ile kırsal kesimde engelli bireye sunulan şartlar birbirinden farklı olabilmektedir.

Yine yaşam şartları bakımından da engellilerin nesnel ve öznel bir hayat kalitesi vardır. Engelli birey için nesnel yaşam ile kastedilen sosyokültürel bakımdan

⁷⁴ Pembe Keskinoglu, **3. Ulusal Sağlıkta Yaşam Kalitesi**, Ege Üniversitesi, İzmır, 2010, s.93-94

yaşamın ortaya çıkarılmasıdır. Bunun yanında öznel yaşam ile kastedilen engelli vatandaşın nesnel yaşama yönelik bakış açısının ortaya çıkarılması durumudur. Çünkü engelli bireyin gelecek hayata bakışı umutsuz bir vaka gibi ortaya çıkabilmektedir. Diğer yandan da engelli bir vatandaşın hayat kalitesinde belirleyici bir indikatör olarak sosyokültürel ve ekonomik hayat şartları önemli birer unsurdur.

3.1.3.4.1. Sosyokültürel Yaşam Koşulları

Engelli kişilerin sosyokültürel hayat şartları çeşitli durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumlar, engelli bireyin hayat şartlarının iyileştirilmesi ve daha kolay hale gelmesi şeklinde ifade edilebilmektedir.

Engelli kişiler için yaşam koşulları birçok yönden belirgin olmaktadır. Kişinin yaşadığı çevresi, sosyal hayatı, aile yapısı, eğitim durumu gibi unsurlar onun hayata bakışına ciddi etki etmektedir. Örneğin, aile ortamında engelli bireyin aldığı destek sayesinde başarılı sonuçlar alması mümkündür. Bunun yanında sosyal hayatta özürlü muamelesi görmesi engelli bireyi kendi iç dünyasına hapsedebilmektedir. Aynı şekilde yaşadığı sosyokültürel çevrede de ona olan bakış önemli bir noktadır.

3.1.3.4.2. Ekonomik Yaşam Koşulları

Engelli birey için hayat kalitesinin yükseltilmesi adına öne çıkan bir durumdur. Çünkü bazı şartlarda ve durumlarda maddi olanaklar engelli birey için ciddi kolaylıklar sağlamaktadır.

Bir kişi engelli olabilir ancak o kişi gerekli eğitimi aldığı zaman bu durum daha hafifletici bir neden olabilmektedir. Bireyin iş hayatına atılması ve bir şeyler yaparak hayatını kazanması önemli bir ekonomik göstergedir. Zira her birey tüketicidir ve çeşitli ihtiyaçları olmaktadır. Engelli birey için bu durum farklı değildir. Bu nedenle ekonomik açıdan engelli bireyin hayatını idame ettirmesi ciddi bir meseledir.

Bunun yanında engelli birey hayatın içerisinde ekonomik açıdan bir şeyler başarabildiğini hissettiği an sevdiğine daha faydalı olmakta ve yük olmaktan çıkmaktadır. Daha bilinçli bir fert olmakta ve yaşama dair beklentileri normale dönmektedir. Bu bağlamda kişisel çabalar önemli unsurlardır.

3.1.4. Engelli Ailelerinin Yaşam Doyumları ve Umutsuzluk Düzeyleri

Yaşam doyumunu kavramının net bir şekilde ortaya konulabilmesi için öncelikli olarak doyum teriminin içeriği bilinmelidir. Doyum, bir çok anlamda ifade edilebilir. Ancak kısaca doyum istek ve arzuların istenilen düzeyde yerine gelmesidir. Aynı şekilde doyum beklentilerin yerine gelmesi şeklinde de ifade edilebilmektedir. İnsan ihtiyaçları zaruri ve zaruri olmayacak şekilde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin su ihtiyacı zaruri bir ihtiyaçtır. Öte yandan da ruhsal yönden de ihtiyaçlar mevcuttur. Bu bakımdan da kişinin doyum noktası da farklılık göstermektedir.⁷⁵

Diğer yandan yaşam doyumunu ise bireyin iş, boş vakit ve diğer vakitlerde yaşamında gösterdiği duygusal bir tepki şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yaşam doyumunu çeşitli etkenlere bağlı olmaktadır. Bunlar arasında yaş, cinsiyet, çalışma hayatı, eğitim düzeyi, evlilik, kişisel özellikler gibi birtakım unsurlardır.⁷⁶ Yaşam doyumunu bu unsurlar ile çeşitli yönlerden de ilişkili olmaktadır.

Yaşam doyumunu kavramına yakındaş bir ifade olarak sübjektif iyi oluş hali gösterilmektedir. Sübjektif iyi oluş, kişilerin sorgulayı 98754 cı olmalarını sağlamakta ve kişinin pozitif yollar bulması ile sonuca varmasıdır. Bu pozitif yollar; mutluluk, moral ve olumlu duygular şeklinde olabilmektedir. Ayrıca kişinin genç ve sağlıklı iken arzu ve isteklerine göre hareket etmesi sonucunda ılımlı durumların belirgin olması durumu da önemli bir noktadır.

Yaşam doyumunu hayatın belli evrelerinde mutluluğun artırılması yönündedir. Yaşam doyumunu bir bütün olarak hayatın kalitesinin artırılması yönünde olmaktadır. Olumlu yönde hayatın kaliteli hale gelmesi anlamına da gelmektedir. Bu bakımdan da belirleyici bir yön olarak hayatın işleyişini pozitif hale getirmektedir. Bunun yanında toplumsal değişimler hayatın işleyişine de etki etmektedir. Bu durum olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Hayati olayların gidişatı ile ilgili olarak tecrübe de bu noktada önemli bir unsurdur. İnsanın sevebilmesi, içsel olarak olumlu bakışa sahip olması, hoşlanma kapasitesinin her geçen gün artması gibi durumlar yaşamda doyumunu öne çıkaran durumlar olarak karşımıza çıkarmaktadır.

⁷⁵ Selçuk Budak, **Psikoloji Sözcüğü**, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 2000, s.55

⁷⁶ Bernice Neurgarten & Robert Havighurt, **The measurement of life satisfaction**. Journal of Gerontology, 1961, s.134-143

Genç annelerin yaşlı annelere oranla daha umutsuz olduklarını gösteren çalışmalar rastlanmaktadır⁷⁷.

Flynt ve Wood (1989) yaptıkları çalışmalarda genç anne adaylarının uyum süreçlerinde eldeki kaynakları gerekli oranda kullandıkları takdirde yaşça kendinden daha büyük annelere göre daha olgun ve deneyimli davranış sergiledikleri ortaya konulmuştur. Böyle olunca da umutsuzluk seviyesi de azalan oranda olmaktadır.⁷⁸

Haveman ve arkadaşları ise (1997) yaptıkları çalışmalarda eğitim seviyesi ile ilgili olarak önemli bulguları bulmuşlardır. Yapılan araştırmalar, eğitim seviyesi daha az olan annelerin çocuklarına yönelik olarak daha sıkı ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Yine Stein ve Book (2003), sorun çözme konusunda eğitilmiş bireylerin daha başarılı olduklarını saptamışlardır. Bunun yanında da yaşam doyumları da daha yüksek olmaktadır. Diğer yandan da doyum seviyesi yüksek bireylerin daha esnek oldukları ve hayata dair duygusal tepkileri de daha pozitif olmaktadır. Ancak doyum noktası da ihtiyaç gibidir. Bazı durumlarda da ihtiyacın giderilmesi zor olmaktadır. Bununla birlikte engelli bireylerde doyum sorunu olmaktadır. Engelli birey normal bir birey gibi olmadığından dolayı sürekli bir kaygı duymaktadır. Aynı şekilde aile üyeleri içinde benzer kaygı vardır. Çünkü ailedeki engelli birey diğer aile üyelerine de olumsuz etki yapabilmektedir. Bu bakımdan da aile ve engelli bireyin yaşama dair doyumu benzerlik göstermektedir.

Beckman (1983) Down Sendromu, *Serebralpalsi ve SpinaBfida* tipinde 31 engelli çocuk üzerinde yaptığı çalışmalar neticesinde anne ve çocuk arasında zamana ihtiyaç duyma, maddi imkan, çocuğun bakım ihtiyacı ve çocuğun davranış biçimi ile ilgili olarak kaygı durumunu yaşadıklarını tespit etmiştir⁷⁹.

3.2. ENGELLİLERDE SPOR

Her toplumda bireylerin spor yapması önemli bir konudur. Bunun ihtiyaç olarak görülmesi de ayrı önemde olmaktadır. Her insan içindeki potansiyeli ortaya çıkarmak ister. Buda toplumların bir gerçeğidir. Sporda bu durumu destekleyici bir unsur ola-

⁷⁷Zeliha Selçukoğlu, Araştırma Görevlilerinde Tükenmişlik Düzeyi ile Yalnızlık Düzeyi ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2001,s,62-72. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁷⁸Marsha Mailick Seltzer, *Adaultwith Down Syndrome and their Aging Mothers*, Diagnostic Group Differences, American Journal on Mental,Retardation, 1993, s,505

⁷⁹Mehibe Akandere, Meryem Acar, ve Gülsüm Baştuğ, **Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 22, Konya, 2009, s. 30.

rak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde spor engelli bireylerin unutulmuşluklarına bir set çekmektedir. Zira engelli birey spor sayesinde toplumsal olaylarda bir rol alabilmektedir.

Spor yapan bireyin sosyal çevresi ile kurduğu ilişkiler daha güçlü olmaktadır. Öte yandan spor paylaşma ve özgüven duygularını da artırmaktadır. Spor faydalı bir spor olarak engelli bireyleri de kapsamakta, fiziksel ve zihinsel olarak onların toplum içerisinde hak ettikleri değeri elde etmelerine imkan sağlamaktadırlar.⁸⁰

Sağlıklı kişilerin bedeni ve ruhsal yönden herhangi bir gerilimden uzak durmaları hayat koşullarının fiziksel uygunluk yolu ile sağlanmasına bağlıdır. Bunun için önerilen durumlar sportif aktivite yönünden önemli olmaktadır. Oyun, spor ve müsabaka tarzı sportif eylemler engelliler için rehabilitasyon ve toplumsal iletişime geçmede önemli öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Spor bir eğitim aracı olmaktadır. Buna bağlı olarak da ortak bir amaç çerçevesinde gücü ve takdir düzeyini netice vermektedir. Bunun yanı sıra spor, anlayış ve sorumluluk bilincini taşıması açısından da işbirliği kabiliyetini geliştirici bir unsur olmaktadır. Spor enerjik ve sabırlı olmayı de desteklemektedir. Spor sayesinde bireyin sosyal bir gruba ve topluma olan aidiyet duygusu gelişmektedir. Böylece birey ve toplum arasında bir uyum ilişkisi doğmaktadır.⁸¹

Öte yandan da beden eğitimi ve spor etkinlikleri sayesinde de engelli bireylerin içerisinde buldukları ruh hallerinin öfke, kıskançlık ve saldırganlık durumuna engel olmaları sağlanmış olmakta ve bunun kontrolü sağlanabilmektedir. Demokratik olarak da insan hakları ve eşitlik konusu öne çıkmaktadır. Normal bireyler için nasıl ki spordan yararlanma bir hak ise engelli birey içinde bu fırsatın verilmesi bir haktır. Böylece fırsat eşitliği doğmuş olmaktadır.

Diğer yandan da engelli bireylerin spor faaliyetlerine katılım sağlaması daha önce psikolojik olarak ortaya çıkan problemleri ortadan kaldırıcı yönde olmaktadır. Bundan dolayı da engelli bireylerin hastalıklı durumlarına olumlu yönde bir tedaviyi sağlamaktadır. Ayrıca spor etkinlikleri engellinin tedavi sürecine olumlu yönde etki ederken motivasyon yönünden de pozitif etki etmektedir. Yine spor kişi üzerinde rehabilitasyon etkisi yapmasının haricinde engelli ve hasta bireyler için önemli bir sosyal ve psikolojik destek durumu olarak da ortaya çıkmaktadır. Aynı

---

⁸⁰ Kabasakal, a.g.e., s,94

⁸¹ Nevin Ergun & Fikri Erkal Bilen, *Spor Yaralanmalarında Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Prensipleri*, 3. Basım ,Kinye Reklam Tanıtım, Ankara, 2011, s,83

şekilde bireyin kişilik gelişimi ve özgüven duygusu da toplumsal gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda da fiziksel aktivite veya spor etkinliklerinin rehabilite edici özelliği ve tedaviye sunduğu katkı sayesinde engelli bireylerde fiziki, bedeni, duygusal ve sosyal gelişim yönünden ilerlemeler kaydedilmektedir. Böyle bir durum ise engelli için toplumda bir statü kazandırmaktadır.⁸²

Hangi engel grubuna dâhil olursa olsunlar, engelli insanlar için sporun önemi çok büyüktür. Öncelikle spor, engelli insanların kendine öz güvenini artırır. Sonra rehabilitasyonlarına büyük ölçüde katkıda bulunur. Bugün ülkemizde ve batıda sporun içinde olmadığı bir rehabilitasyon programı yok gibidir. Ayrıca spor, engelli insanların toplumla kaynaşmasını sağlar. Spor yaparak adlarını duyuran engelli insanlar, uluslararası yarışmalarda ülkelerini temsil ederek birçok başarıya imza atarlar.

Spor sadece engelliler için değil tüm insanlar açısından oldukça önemli bir olgudur. Bedensel engelliler için spor, toplumla entegrasyon ve kişisel rehabilitasyon açısından oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Spor, engelli kişiye fiziksel aktivitelere katılım olanağının yanı sıra kişilik gelişimi ve özgüven duygusu kazandırarak toplumsal yaşama uyum göstermesi yönünde büyük kolaylık sağlamaktadır. Spor ve fiziksel aktiviteler, rehabilite ve tedavi edici etkisi nedeniyle, engelli bireylerde fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim aracı olarak kullanılmaktadır.

Engeli olan insanların spor yapma sebepleri kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Ayrıca yetersizliği olan bireylerde eğitim bireysel olduğu için kişinin bulunduğu noktadan ileriye gidebilmesi ona belirlenecek kısa ve uzun süreli hedeflerle olmaktadır ve spor bunun için güzel bir araçtır.

Spor yapmanın önemli fiziksel yararları olduğu bilinmektedir. Örneğin fiziksel yeterliliği artırır ve fiziksel görünüm üzerinde olumlu etkileri vardır. Kişinin fiziksel bağımsızlığını ve bireysel yeterlilik kazanmasına ve fiziksel engelin potansiyel zararlarının kontrol altında tutulmasında yardımcı vardır. Ayrıca, spor yapmanın bazı göz ardı edilemeyecek yararları vardır. Kişilerin tekrar kimlik kazanmalarına, engelli bir bedene sahip olmanın verdiği duyguyla mücadele etmeye, hedefler koymaya, bir yeterlilik ve başarı duygusu geliştirmelerine katkıda bulunur. Sosyal açıdan ise, spor aynı sorundan mustarip bu kişileri, bir aile şeklinde biraraya getirir ve sosyal hareketlilik için bir araç oluşturur. Engeli olan insanlar sporla hem bir hobi olarak uğraşırlar hem de yarışma boyutunda yarışmalara katılırlar. Dünyanın dört bir yanındaki

---

⁸²Gülsevrim Kınalı, *Zihin Engellilerde Beden - Resim - Müzik Eğitimi. Farklı Gelişen Çocuklar*, (Ed:Adnan Kulaksızoğlu), Epsilon Yayınları, İstanbul, 2003, s.160-200

engelli sporcular ekonomik açıdan serbest zamanlarını, isteğe bağlı gelirlerini ve enerjilerini spor yapmaya adanmışlar⁸³.

Engelli bireylerin sportif etkinliklere katılması; toplumun dikkatini engelli bireylere çekmesiyle, olumsuz davranışların ve tutumların değişmesinde önemli bir görevi yerine getirmektedir. Sportif etkinlikler yoluyla engelliler toplum içinde paylaşım, işbirliği ve bireyler arası ilişkilerin kurallarını öğrenirler. Düzenlenen aktiviteler engelli bireylerin yaşam kalitesini yükselterek, sporcu kimliği kazanmaları ile kendilerini gerçekleştirebilecekleri bir sosyal ortam yaratır. Engellileri yaşama bağlamak bakımından yaşam boyu spor yapabilmeleri desteklenmeli ve sağlanmalıdır.

Fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal yönlerinin gelişimi sağlıklı olarak tamamlanamamış bireyler, yaşam sürecinde duygusal ve sosyal sorunlarla karşılaşabilmekte ve karakterlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, rehabilitasyon merkezlerinde bilimsel olarak başlatılan, engelliler için sportif aktiviteler, 1948 yılından sonra aktiviteleri yarışma boyutunda şekillendirmeye başlamıştır. İlk kez, The Stoke Mandeville Hospital'da, Sir Ludwig Guttman tarafından organize edilen ve tekerlekli sandalyedeki engellileri kapsayan uygulamada, çeşitli aktiviteler, engellilerde sporunun tarihsel başlangıcı sayılmaktadır. Sir Guttman'ın düzenlediği 1. Stoke Mandeville Tekerlekli Sandalye Oyunları, 1948 Londra Olimpiyat Oyunları ile aynı tarihte gerçekleştirilmiştir. Akabinde ise ilk paralympic oyunlar 1960 Roma Olimpiyatları ardından gerçekleştirilmiştir⁸⁴.

3.2.1. Engelli Bireylerde Sporun Önemi

Engelli bireylerin spor etkinliklerine katılması ile birlikte sporun olumlu etkisi; engellilerin zihinsel ve fiziksel gelişimlerine fayda sağlamakta ve toplumsal yaşamlarında daha başarılı sosyal ilişkiler kurabilmelerinde oldukça etkili olmaktadır.

Sağlıklı bireylerin günlük yaşamları içerisinde karşılaştıkları sorunlar ve zorlukların etken olduğu ruhsal ve bedensel gerilimlerden kurtulabilmeleri ve yaşam koşullarına fiziksel uygunluk sağlayabilmeleri için önerilen pek çok spor etkinliğinin, engelliler tarafından da yapılmasının mümkün olabileceği, ihmal ve göz ardı edilmiş bir

⁸³ Ferda Gürsel, Ziya Koroğlu, **Engelli ve Engelli Olmayan Bireylerde Farklı Orandaki Hedef Artışının Performans Üzerine Etkisi**, ÖZ-VERİ Dergisi, Aralık, Cilt: 5 Sayı: 2 s.10

⁸⁴ Nevin Ergun, Kezban Bayramlar, **Engelli Masa Tenisi Oyuncularında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi**, Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara, 2009;1(1):53-7

konudur. Spor, oyun ve yarışma şeklinde yapılan etkinlikler, engellilerin rehabilitasyonunun sağlanmasında ve toplumla iletişimini güçlendirmede oldukça önemlidir.

Sporun; eğitim faaliyeti anlamında değerlendirildiği takdirde, toplum içerisinde ortak amaçları dile getirme gücü ile takdir duygularının ortaya çıkmasında dikkate değer bir rolü olduğu görülür. Spor; işbirliği içerisinde düzen sağlama ile anlayış ve sorumluluk taşıyabilme kabiliyetinin geliştirilmesinde de etkili bir eylemdir. Enerjik ve sebatlı olabilme ve bir sosyal gruba ya da topluluğa mensup olmanın gücünü kazanabilmesi bakımından spor, toplum ve bireyin ilişkilerine ahenk katmaktadır.

Engelli bireylerin spor etkinlikleri ile beden eğitimi çalışmalarına katılmalarının sağlanması; engelleri dolayısıyla hissettikleri ruh hali ve öfke, saldırganlık, kıskançlık ve benzeri duygularının kontrolünde engelli bireylerin daha sağlıklı bir psikolojik durum sergilemelerinde oldukça faydalıdır.

Spor, bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı, kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Modern toplumlarda sporun çoğunlukla kolektif bir etkinlik olduğu göz önünde bulundurulduğunda sportif faaliyetler aracılığıyla, sporla ilgilenen bireyler değişik insan gruplarıyla sosyal ilişkiye girmektedir. Spor bireyin kendi dar dünyasından kurtularak başka ortamlarda, başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden insanlarla iletişim içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönüyle sporun, yeni dostluklar kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığı ve özellikle engelli bireylerin topluma kazandırılmasında önemli rol üstlendiği söylenebilir⁸⁵.

Engelli bireylerin iyileştirilmesi için birçok spor faaliyeti yapılmaktadır. Spor engelli birey için kasların gelişmesine katkı sunmaktadır. Spor sayesinde gücün elde edilmesi sağlanmaktadır. Spor tedavi amaçlı yapıldığında ise daha sağlıklı sonuçlar elde edilmektedir. Bunun yanında spor engelli bireyin bir yaşam kalitesine ulaşmasını da sağlamaktadır. Düzenli yapılan spor faaliyetleri vasıtasıyla da bireyin günlük hayatında bazı iyileşmeler de sağlanmaktadır. Öte yandan yapılan spor faaliyetlerinde engelli bireyin tedavisinde büyük artılar sağlanmaktadır. Örneğin, yüzme sporu bireye bir tür terapi etkisi yapmaktadır. Birey su içerisinde olduğu vücut sürekli olarak bir reaksiyon içerisinde olmaktadır. Suyun bireye etki etmesi de engelli bireyde tedavi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

---

⁸⁵ Azmi Yetim, **Sosyoloji ve Spor**, Berikan Yayınları, Ankara, 2005, s. 69-85.

Spor engelli bireylerde çok yönlü olarak faydalar sunmaktadır. İlk olarak bireyin sosyal yönünün gelişmesine katkı sunmaktadır. Bunun yanında spor faaliyeti yapmayan bireylerde kalıcı engellik durumu ortaya çıkmaktadır. Birey içine kapanır ve daha soğuk bir yapıda olmaktadır.

Aynı şekilde engelli bireylerin spor faaliyeti içerisinde olması onların yeni duygular kazanmasına da ön ayak olmaktadır. Olumlu olan sosyal bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği gibi spor, sağlıklı ve mutlu bir yaşam için gerekli bir uğraştır ve tüm insanlar için önemlidir. Ancak sporun, engelli bireyler için daha farklı bir önemi vardır. Çünkü spor, zaten yaşamlarında birçok engelle karşılaşan ve bu engellerin yarattığı stresle birlikte yaşayan engelli bireylere, yeni bir pencere açabilmektedir.

Engel türü ve derecesi ne olursa olsun hareket etme, egzersiz yapma, sportif aktivitelere katılma bireye haz vermekte, hareket etmekten duyulan haz da bireyin yaşam motivasyonunu arttırmaktadır. Sağlık için olumlu katkılarının yanı sıra, birey spor yaparak yalnızlığını diğer insanlarla paylaşabilmekte, arkadaşlık kurabilmekte, dayanışmayı öğrenebilmekte, yeteneklerini tanıyarak gelişme olanağı yakalayabilmekte, kendisine, bedenine ve diğer insanlara karşı olumlu duygular geliştirebilmektedir. Tüm bunlar da bireye anlamlı ve doyumlu bir yaşamı yakalama ve sürdürme şansını vermektedir.

Hatta engelli bireyler, özel olarak düzenlenmiş yarışma sporlarının eğitim sürecini tamamlayabilmekte, yarışmalara katılabilmekte, heyecanı, başarı ve başarısızlığı yaşayabilmektedir. Bu anlamda da artık kendilerini engelli bir birey olmaktan çok "*sporcu*" olarak algılamaktadırlar. Bu duygunun verdiği güvenle bireyler engelleri ile başa çıkmasını öğrenebilmektedirler. Spor, engelli bireylerin sağlam ve engelli bireylerle bir araya gelmelerine olanak sağlayarak özel eğitimde ulaşılmaması hedeflenen "entegrasyon" için son derece önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Böyle bir ortamda, engelli birey, diğer engelli kişilerin sorunlarını gözleyerek kendine karşı olumlu tutum geliştirmekte, yaratıcılığı uyarılmakta, yalnızlık duyguları en aza inmekte, çevresi genişlemekte ve daha anlamlı bir yaşam sürme şansı yakalamaktadır.

3.3. BEDENSEL ENGELLİLERDE FİZİKSEL AKTİVİTE VESPOR

Engelli bireyler için spor faaliyetleri bireyin toplumla entegrasyonuna büyük katkı sağlamaktadır. Doğumla birlikte ortaya çıkan engellilik durumuna yönelik olarak yapılan spor ise bireylerin kendilerine güven sağlamalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan da birey için spor faaliyeti yadsınamaz bir durumdur.⁸⁶

Spor, engelli bireyler üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalarda bu durumu göze çarpmaktadır. Aynı şekilde sporun fiziksel ve psikolojik yönü de göz ardı edilmemelidir.

Bunun yanında normal bireylere yönelik yapılan spor faaliyetlerinin sunduğu olanaklar engelli bireyler için daha önce düşünülmemiştir. Bazı durumlarda ortaya çıkan ciddi hastalıklarda bile spor aktivitesi gündeme alınmamış ve buna yönelik olarak adımlar atılmamıştır. Sonraki dönemlerde ise buna yönelik bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Rehabilitasyon ise dünya savaşlarından sonra birçok sakatlığın ortaya çıkması ile birlikte kişilerin daha sağlıklı şartlara kavuşması için yapılan bir faaliyet olmaktadır. Bireylerin normal hayatlarına devam etmeleri için sürekli olarak bazı hareketleri yapmaları gerekmektedir. Bu durum sadece engelli birey için bir gerçek olmamakta aynı zamanda da normal insanlarda içinde bir gerçeklik olarak durmaktadır. Bu bağlamda da rehabilitasyon geniş bir anlamda bireyin tümünden bir etkinlik ve bunu başarması olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷

Engelli bireylerde normal bireylerin topluma kattıkları değeri katabilmektedir. Bireylerin normal hayatlarında sürdürdükleri çalışmalarda da bu yönde göstergeler vardır. Normal bireye sunulan hizmet engelli bireye de sunulduğu takdirde toplumun gelişmesi büyük ölçüde olmaktadır. Bu bakımdan da engelli bireye koşulsuz destek önemli olmaktadır.

Engelli bireye yönelik seçilecek spor dalı kişinin yeteneklerini ortaya çıkarması açısından önemlidir. Bireyin engellilik durumu kişiye göre değişmektedir. Aynı şekilde kişinin engellilik durumu bireye has bir durum olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan da kişi için seçilecek spor dalı onun yeteneklerini geliştirmesi açısından önem kazanmaktadır. Yine bireyin belli standartlar çerçevesinde ortaya koymak istediği durum da ilgileneceği spor dalı ile bağlantılı olmalıdır.

⁸⁶ Mustafa Atay, **Engelli Bireylerde Benlik Gelişiminde Spor Etkinliklerinin Önemi**, Uluslararası Engellilerde Spor Eğitimi Sempozyumu, G.S.G.M. Spor Eğitimi Daire Başkanlığı, Yayın No: 199711, Antalya, 1995

⁸⁷ Tunç Alp Kalyon, **Özürülülerde Spor**, Bağırğan Yayınevi, Ankara, 1997 s. 35-45.

Daha gerçekçi bir yaklaşımla durumu ele aldığımızda da spor ve engelli birey arasındaki bağı iyi olması kişinin engellilik durumuna katkıları sunmaktadır. Ayrıca egzersiz yapımı da bağı olunan spor dalına etki etmektedir. Spor branşı engellinin özel hayatında belli değişimleri doğurmaktadır.

Bununla birlikte engelli birey için seçilecek spor dalı onun sakatlığına bağı olarak bir amaç taşımalıdır. Ayrıca engelli birey için seçilecek oyunlarda da bazı göstergelerin olması önemli bir nokta olmaktadır. Engelli bireylerin bazı gelişimlerinin görülmesi için ilk başlarda basit hareketlerin olması önemlidir. Sonraki aşamalarda ise daha yüksek düzeyde diğer hareketlerin belirlenmesi önemli diğer bir konudur. Ayrıca engelli birey için basit de olsa zor da olsa spor ve hareketin yapılması belli bir amaca göre olmalıdır. Amacın dışında olan her şeyde engellinin zorlukları yaşamaması durumu ortaya çıkmaktadır.

İlk başlarda daha sade yapılan hareketler sayesinde bireyin üzerinden korku yerini daha özgüvene yönelik ortama bırakmaktadır. Birey bir amaç doğrultusunda bir hedefe ulaşmak için ilk başta yapabileceği hareketleri yaptığında kendisini bu hareketi yapabileceğine inandırabilmektedir. Örneğin, hiçbir spor oyununda yer almamış bir birey için bir spor dalına yönelmesinde birçok korku faktörü vardır. Bunun yanında aşama aşama spor dalına yönelik açılımlar yapıldığında ise kişinin daha da rahatladığı görülmektedir.

Engelli bireyi hangi sosyal gruba dahil edersek spor önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak spor diğer insanlara olduğu gibi engelli bireye de bir özgüven kazandırmaktadır. Sonrasında ise yapılan rehabilitasyon ile buna daha büyük bir katkı sağlanmış olur. Günümüz şartlarına baktığımız zaman spor içerisinde neredeyse rehabilitasyonun olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte spor ise birçok açıdan büyük faydalar sağlamaktadır. Özellikle engelli bireylerin fiziki, zihinsel ve sosyal açıdan bir yığın faydası ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bireylerin bir çok sosyokültürel yapısına ciddi katkıları olmaktadır.⁸⁸

Oyun, motor aktivite ve fiziksel beceriler, bilişsel ve entelektüel gelişim kişinin gelişiminde oldukça önemli yer tutar. Bunlardan yoksun çocukların oyunlara katılmaması kişilik gelişiminde anti-sosyal yapının temelini atmaktadır. Gelişimin tamamlanması için uygulanan kognitif ve akademik programlar olmasına rağmen tam bir gelişim için oyun, hareket, motor beceri, fiziksel yeterlilik önemli bir ön şart sayılmaktadır.

---

⁸⁸ Kalyon, a.g.e., s. 69

Tüm bu özelliklerin kazandırılmasında en etkin yol spor ve rekreasyonel aktivitelerdir. Spor, fiziksel ve ruhsal yapıya sağladığı destek yanında disiplin, güven, rekabet ve arkadaşlık hislerini uyandırarak çocuğa sosyal rolünü kazandırmış olacaktır. Engelli için, bu sosyal rolün evrensel dili 'spor'dur. Kişinin kendi yeteneklerinin farkına varması, kendine yetebilmeyi öğrenmesi ancak rehabilitasyon ve eğitimle gerçekleşebilmektedir. Engelli rehabilitasyonunda spor; güven, denge, kas kontrolü, hareketlerde özgürlük ve koordinasyon kazanmak için kullanılabilir. Spor; engelli, sağlıklı tüm insanları sosyalleştiren, güzel kötü tüm yaşam değerlerini bir arada paylaşmayı öğreten, ruhsal yapıya sağladığı destek yanında disiplin, rekabet ve arkadaşlık hislerini uyandırarak kişinin bağımsızlığını kazanmasında ve benliğinin oluşmasında ciddi bir rol oynamaktadır⁸⁹.

Spor, engelli kişiye fiziksel aktivitelere katılım olanağının yanı sıra kişilik gelişimi ve özgüven duygusu kazandırarak toplumsal yaşama uyum göstermesi yönünde büyük kolaylık sağlamaktadır. Spor ve fiziksel aktiviteler, rehabilite ve tedavi edici etkisi nedeniyle engelli bireylerde fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim aracı olarak kullanılmaktadır. Engelli bireylerin sportif etkinliklere katılımı toplumun dikkatini engelli bireylere çekerek, olumsuz tutum ve davranışların değişmesinde önemli bir görevi yerine getirmektedir. Sportif aktiviteler yoluyla engelliler toplum içinde iş birliği, paylaşım ve kişilerarası ilişkilerin kurallarını öğrenmektedirler⁹⁰.

Bir eğitim faaliyeti olan spor, ortak amaçları dile getirebilme gücünü ve takdir edebilme duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bunların yanı sıra, spor, anlayış ve sorumluluk taşıyabilme ve işbirliği içinde düzen sağlama kabiliyetini de geliştirmektedir. Sebatsız ve enerjik olmayı sağlaması, sosyal gruba ve topluma mensubiyet gücünü kazandırmakla, birey ile toplum ilişkilerini daha ahenkli kılmaktadır.

Spor; bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliği dolayısıyla, kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Modern toplumlarda sporun çoğunlukla kolektif bir etkinlik olduğu göz önünde bulundurulduğunda sportif faaliyetler aracılığıyla, sporla ilgilenen bireyler değişik insan gruplarıyla sosyal ilişkiye girmektedir. Spor, bireyin kendi dar dünyasından kurtularak; başka ortamlarda, başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden insanlarla iletişim içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönüyle sporun, yeni dostluklar kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya des-

⁸⁹ Nevin Ergun, Gül Baltacı, *Spor Yaralanmalarında Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Prensipleri*, Pelikan Yayınevi, Ankara, 2014, s. 270-280.

⁹⁰ Rory A. Cooper, *Impact of Adaptive Sports and Recreation on People with Disabilities*, Department of Rehabilitation Science & Technology University of Pittsburgh, 1999, s.150-170

tek sağladığı ve özellikle engelli bireylerin topluma kazandırılmasında önemli rol üstlendiği söylenebilir.

3.3.1. Bedensel Engellilerde Fiziksel Aktivitenin Önemi

Spor vasıtasıyla yapılan fiziksel aktiviteler, kişileri psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönden büyük rol oynamaktadır. Bugün içinde spor aktiviteleri bir çok alanda kendini göstermektedir. Fiziksel aktivitelerde buna bağlı olarak günlük yaşantımızda önemli bir yeri tutmaktadır. Engelli bireylerin engellilik durumlarından dolayı içerisinde buldukları ruhsal durum doğal bir sonuç olarak öfke, saldırganlık ve benzeri negatif durumları ortaya çıkarabilmektedir. Buna bağlı olarak engelli bireyin yaptığı fiziksel aktiviteler tüm gerçekliği ile bazı avantajlar doğurmaktadır. Bu bakımdan da fiziksel aktiviteler engelli bireyler için önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹¹

Grup halindeki fiziksel aktivitelerin de bir çok avantajları var olmaktadır. Çünkü grup halinde yapılan fiziksel aktivitelerde bireyin sosyal yönü artmaktadır. Buna bağlı olarak engelli bireyin sürekli olarak fiziksel aktivite yapması bir alışkanlık olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde engelli bireylerin kişisel ve çevresel faktörlerden dolayı fiziksel aktiviteleri aksatması da genel kabul görmüş sağlık sorunlarını ortaya çıkarabilme potansiyeli taşımaktadır.

Engelli bireyin kendi sorunlarını aşabilmesi onun sürekli olarak toplumla iç içe olmasına bağlıdır. Bu durumu göz önüne aldığımızda ise fiziksel aktivitenin önemi belirgin olmaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda bu durum açık ve ayan bir şekilde ortaya konulmaktadır. Engelli birey çoğu kez toplum içerisinde geri planda kalmaktadır. Bu ister istemez engelli bireyin geri planda yapılan işlerle uğraşması anlamına gelmektedir. Halbuki engelli bireyin sosyal ilişkilerinin gelişimi için yapılan çalışmalarda ise engelli bireyde normal diğer bireyler gibi sosyal olaylara daha duyarlı olabilecektir. Hatta daha ötesinde ise engelli birey bir çok çalışma yaparak normal bireylere de örnek olabilecektir.⁹²

Engelli bireyler için Finch ve diğ. (2001) yaptığı çalışmalarda fiziksel aktivitenin herhangi olumsuz bir yönünün olmadığı yönündeki beyanlarıdır. Aynı şekilde

⁹¹ Levent İlhan, **Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Düzeyine Etkisi**, Kastamonu Eğitim Dergisi, Kastamonu, 16(1), 315-324

⁹² Ferhat Esatbeyoğlu, Bengü Güven Karahan, **Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımlarının Önündeki Engeller**, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Spor Bilimleri Bölümü, Spor Bilimleri Dergisi, Ankara, 2014, 25 (2), 43-55

yapılan anket çalışmalarında da fiziksel aktivitenin sıkıntılı bir durum yaratmadığı yönünde olmuştur. Bunun yanında da fiziksel aktivitelerin indeks bakımından bazı olumsuz yönleri ortaya çıkmaktadır. Özellikle bireyde yaşın ilerlemesi kötü bir durum olarak kendini göstermiştir. Diğer yandan fiziksel aktivitelerin yapılması neticesinde de bir çok yararlı sonucun ortaya çıktığı söylenmektedir. Yapılan aktüel araştırmalarda bir gösterge olarak kendisini göstermiştir.⁹³

İnsan doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş olabilir. Bu durumda olan üniversite öğrencileri toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan bireylerdir. Korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine gereksinim duyan gençlerinin yaşamlarının kaliteli devam ettirilmesine olanak sağlamada yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Bu bireylerin kendi engel türüne göre fiziksel aktivitelere katılmaları yaşam kalitelerinde olumlu etkiler oluşturacaktır. Başta üniversiteler olmak üzere tüm kurumlarda, fiziki koşulların elverişli hale dönüşmesine, engelli öğrencilerin fiziksel aktiviteye yönlendirilmelerine, engel gruplarına uygun fiziksel aktivitelerin belirlenerek özel çalıştırıcılar ile eğitim ve imkânlar sağlanmasına günümüzde daha çok ihtiyaç vardır.

3.3.2. Bedensel Engellilerde Fiziksel Aktivitenin Önündeki Engeller

Yapılan bazı araştırmalarda fiziksel aktivitenin bir çok yönüne dikkat çekilmiştir. Fiziksel aktivitelerde kız ve erkek olması durumu önemli bir noktadır. Bazı ülkelerde kadının ikincil bir rolünün olması engellilik durumunda daha da sınırlayıcı olmaktadır. Çünkü kadın toplumsal hayatta çoğu kez belli sınırlamalara maruz kalmaktadır. Bunun yanında engelli bireyde belli kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Engelli birey kadın olduğu zamanda bu kısıtlama oranı daha yüksek boyutlarda olmaktadır.⁹⁴

Öte yandan engelli bireylerin sosyal statülerinin belli bir çerçeveye kadar taşınmaması ve engelli bireylere yönelik olarak çok kapsamlı projelerin hayata geçmemiş olması da bir gerçek olarak durmaktadır. Doğal çerçevede ortaya çıkan sonuçlara göre bireylerin bazı durumlara karşı gösterdiği reaksiyon çok farklı olmakta-

⁹³ Corinne E. Kirchner, Elaine G. Gerber, Brooke C. Smith, **Designed to deter: community barriers to physical activity for people with visual or motor impairments**, American Journal for Preventive Medicine, 2008, 34 (4), 349- 352.

⁹⁴ James A. Rimmer, Jennifer L. Rowland, **Physical activity for youth with disabilities: a critical need in an underserved population**, Developmental Neurorehabilitation, 2008, 11 (2), 141-148, 2004.

dır. Bireylerin fiziksel aktivitelere katılım oranı ve sağlanan faydalar ise ülkeden ülkeye değişmektedir. Ulusal literatüre baktığımızda ise ülkemizde engelli kişilerin bireysel anlamdaki katılımları sonucunda yararlı çalışmalar göze çarpmaktadır.⁹⁵

Engelli bireylerin hangi kanallarla (*kişi, kurum, basın-yayın vb.*) sosyalleştiklerini araştıran, beden eğitimi dersinin engelli öğrenciler üzerindeki etkilerini irdeleyen⁹⁶, spor yoluyla kaynaştırma programlarının engelli bireyler açısından değerlendirilen⁹⁷, egzersizin engelli bireylerin hareket etmekten haz alma, eğlenme ve başarma gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir araç olduğunu vurgulayan⁹⁸, engelli bireylerin sporda güdülenme yönelimlerini araştıran⁹⁹ ve sporun, engelli bireylerin fiziksel uygunlukları üzerindeki olumlu etkilerini açığa çıkartan¹⁰⁰ çalışmalar mevcuttur.

Fiziksel etkinliğin önündeki en önemli etkenlerden biride destek görmemesi veya kendilerini sakatlayacağından korkması diyebiliriz. Bununla birlikte ailelerinden yardım görmemesi ve ne yazık ki bazılarının bilinçsiz ailede yetişmesi, ailenin bu duruma olumsuz yaklaşmasını da diyebiliriz. En önemli etkenlerden biride fiziksel aktiviteyi nerede yapacaklarının sorusunun bir cevabının çoğu zaman olmayışı, böyle mekânlar genellikle uzak veya onların kolay erişebileceği yerlerde olmaması da büyük etken diyebiliriz.

Bir başka nedene bakacak olursak, bazı engellilerin bu fiziksel aktiviteyi tek başlarına yerine getiremeyecek bir engele sahip olması ve bu aktiviteyi yaparken yanında ona refakat edecek birini bulamaması da söylenebilir. Genel başlık olarak sayacak olursak, ulaşım, tesis, aile, sosyal çevre, ekonomi, psikolojik etmenler olarak sıralayabiliriz.

⁹⁵ Bayramlar ve Ergun, **a.g.e.**, 70-12

⁹⁶ Bengü Güven Karahan, Ferhat Esatbeyoğlu, **European Congress of Adapted Physical Activity: Physical education course experiences of students with physical disabilities**. Torino: Università Degustudi Di Torino, 2008 Proceeding Book, 119.

⁹⁷ Ferda Gürsel, Ziya Koruç, **Hedef Belirlenen Engelli Olan ve Olmayan Öğrencilerde Antrenmanın Performans ve Duygusal Durumlar Üzerine Etkisi**. Spor Bilimleri Dergisi, 2004, 15 (3), 137-154.

⁹⁸ Yüksel Savucu, Yonca Biçer, **Zihinsel engellilerde fiziksel aktivitelerin önemi**. Türkiye Klinikleri Journal of Sports Science, 2009, 1 (2), 117.

⁹⁹ Esatbeyoğlu, **a.g.e.**, s.135-150

¹⁰⁰ Yüksel Savucu, Bilsen Sirmen, Serap İnal, Mustafa Karahan, İbrahim Erdemir, **Zihinsel Engelli Bireylerde Basketbol Antrenmanının Fiziksel Uygunluk Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi**. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2006, 20 (2) , 105-113.

3.3.3. Bedensel Engellilerle İlgili Spor Kulüpleri ve Federasyonlar

90'lı yıllarda kurulmuş olan Özürlüler Federasyonu 2000'li yıllarda bölünmüş ve neticede Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu kurulmuştur. Daha özerk bir yapıya sahip olan federasyon engelliler için ciddi çalışmalar yapmıştır. Engelli federasyonu yaptığı çalışmalar doğrultusunda federasyonlar içerisinde ilk altı sıraya yerleşmiştir. 2000-08 yılları arasında çeşitli spor dallarında bir çok çalışma yapılmıştır. Engelli nüfusunun %13 civarında olduğu ülkemizde federasyonun yaptığı çalışmalar dikkate değer olmaktadır.¹⁰¹

Küreselleşme ile birlikte dünya genelinde engelli bireylerin daha spor imkanına kavuşması için bir çok çalışma yapılmaktadır. Buna bağlı olarak Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) ve Uluslararası Paralimpik (Engelliler) Komitesi (IPC) bir çok çalışma yürütmektedir.¹⁰²

---

¹⁰¹ Türkiye Bedensel Engelliler Federasyonu, Tarihçe, <http://tbesf.org.tr/kurumsal/tarihce/?id=20>, Erişim Tarihi: 10.05.2005)

¹⁰² Türkiye Bedensel Engelliler Federasyonu, Tarihçe, <http://tbesf.org.tr/kurumsal/tarihce/?id=20> (Erişim Tarihi: 10.05.2005)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE UYGULAMALAR

4.1.Araştırma Evreni

Araştırmanın hedef evreni Türkiye’de ki 13-18 yaş amputelerdir. Ancak somut evren İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübündeki 13-18 yaş arası ampute yüzme takımındaki bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu ise, ampute tanısı almış, yaşları 13-18 arasında olan ve yüzme sporuna devam edip gönüllü olarak araştırmamıza katılan 11 erkek ve 9 kız olmak üzere toplamda 20 ampute bireylere 2 ay süre ile uygulanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır

4.2.Kullanılan Anketlerin Geçerlik ve Güvenirliği Ve Türkçeye Uyarlaması

Yaşam kalitesi için “PeriarticQuality of LieflInventory™4.0 (PedsQL™4.0) anketi kullanılmış olup. Türkçe geçerlik ve güvenirlilik çalışmasını, Nursu Çakın Memik (8-18yaş için) tarafından yapılmıştır. Anket 13-18 yaşları için toplam üç formdan oluşmaktadır. Fiziksel ve psikososyal (duygusal, sosyal ve okul işlevselliği) işlevselliği sorgulayan 23 maddeden oluşmaktadır. Yorumlanması 0-100 arası yapılan puanlanmaya göre yapılmaktadır. Maddelerden alınan puanlar toplanıp doldurulmuş olan madde sayısına bölünerek ölçeğin toplam puanı elde edilir. Yüksek puan alınmış olması yaşam kalitesinin yüksek olmasını nitelemektedir.

Serbest zaman için Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28 Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin geliştirme, geçerlik ve güvenirlilik çalışması Gürbüz B. ve Karaküçük S. Tarafından yapılmıştır. Ölçek altı alt boyuttan oluşmaktadır. Boyutları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)’ya göre yorumlanmıştır.

4.3. Araştırmada Kullanılan Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin özetlenmesinde tanımlayıcı istatistikler sürekli değişkenler için ortalama $\pm$ standart sapma ve kategorik değişkenler için sayı ve yüzde şeklinde tablo halinde verilmiştir. Grupların karşılaştırılmasında iki grup için MannWhitney U testi kullanılmıştır. Sürekli değişkenler arasındaki korelasyonlar Spearmankorelasyon analizi ile incelenmiştir. İstatistiksel analizler SPSS v.22

paketprogramı ile yapılmış ve istatistik analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak dik-
kate alınmıştır.

BULGULAR

Aşağıdaki tablolarda çalışmamızın bulgular kısmı yer almaktadır;

Tablo 1. Yaş ile sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi

	Yaş	Sağlık ve aktiviteler ile ilgili so- runlar	Duygu- larla ilgili sorunlar	Başkaları ile ilgili sorunlar	Okul ile ilgili sorun- lar	Yaşam Kalite- si
Yaş	r 1.00 0					
	p . n 20					
Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar	r 0.30 5	1.000				
	p 0.19 2	.				
	n 20	20				
Duygularla ilgili so- runlar	r 0.22 2	0.392	1.000			
	p 0.34 8	0.087	.			
	n 20	20	20			
Başkaları ile ilgili sorunlar	r - 0.02 7	0.461	0.127	1.000		
	p 0.90 9	0.041*	0.595	.		
	n 20	20	20	20		
Okul ile ilgili so- runlar	r 0.36 3	0.315	0.387	0.468	1.000	
	p 0.11 5	0.176	0.092	0.037*	.	
	n 20	20	20	20	20	
Yaşam Ka- litesi	r - 0.12 4	0.461	-0.154	-0.050	-0.308	1.000
	p 0.63 6	0.063	0.555	0.848	0.230	.
	n 17	17	17	17	17	17

SpearmanRho katsayısı kullanıldı. *:p<0.05

Tablo 1 incelendiğinde, yaş ile sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki incelendiğinde, yaş ile belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi ile anlamlı düzeyde doğrusal bir ilişki olmadığı göz-

lenmiştir (Her birisi için $p>0.05$). Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar ve okul ile ilgili sorunlar ile başkaları ile ilgili sorunlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde, aralarında anlamlı düzeyde doğrusal ve aynı yönlü bir ilişki bulunmuştur ($p=0.041$ ve $r=0.461$, $p=0.037$ ve $r=0.468$). Her iki karşılaştırmanın ilişki düzeyi düşük olmakla birlikte, bireyler başkaları ile sorun yaşayınca, okul ile ilgili sorunlar ve sağlık, aktiviteler ile ilgili sorunlarının da arttığı görülmüştür.

Tablo 2. Haftalık serbest zaman ile sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi

		<i>Haftalık serbest zamanınız ne kadar?</i>	<i>Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar</i>	<i>Duygularla ilgili sorunlar</i>	<i>Başkaları ile ilgili sorunlar</i>	<i>Okul ile ilgili sorunlar</i>	<i>Yaşam Kalitesi</i>
Haftalık serbest zamanınız ne kadar?	r	1.000					
	p	.					
	n	20					
Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar	r	0.416	1.000				
	p	0.068	.				
	n	20	20				
Duygularla ilgili sorunlar	r	0.109	0.392	1.000			
	p	0.648	0.087	.			
	n	20	20	20			
Başkaları ile ilgili sorunlar	r	0.242	0.461	0.127	1.000		
	p	0.303	0.041	0.595	.		
	n	20	20	20	20		
Okul ile ilgili sorunlar	r	0.112	0.315	0.387	0.468	1.000	
	p	0.639	0.176	0.092	0.037	.	
	n	20	20	20	20	20	
Yaşam Kalitesi	r	0.476	0.461	-0.154	-0.050	-0.308	1.000
	p	0.053	0.063	0.555	0.848	0.230	.
	n	17	17	17	17	17	17

SpearmanRho katsayısı kullanıldı. *: $p<0.05$

Tablo 2 incelendiğinde, haftalık serbest zaman ile sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki incelendiğinde, haftalık serbest zaman ile belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi ile anlamlı düzeyde doğrusal bir ilişki olmadığı gözlenmiştir (Her birisi için $p>0.05$).

Tablo 3.Cinsiyet bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki dağılımın incelenmesi

			<i>Orta- lama</i>	<i>Std.S apma</i>	<i>Med- yan</i>	<i>Q1</i>	<i>Q3</i>	<i>Sıra Ort.</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar	Cinsi- yet	Er- kek	16.09	3.05	16.00	15.00	18.00	11.09	0.50	0.656
		Kız	15.89	2.85	15.00	14.00	16.00	9.78		
Duygularla ilgili sorunlar	Cinsi- yet	Er- kek	10.36	1.96	11.00	9.00	12.00	11.82	1.14	0.295
		Kız	9.33	2.29	9.00	9.00	11.00	8.89		
Başkaları ile ilgili sorunlar	Cinsi- yet	Er- kek	8.64	2.54	8.00	6.00	10.00	9.77	0.61	0.552
		Kız	9.56	2.88	10.00	7.00	12.00	11.39		
Okul ile ilgili sorunlar	Cinsi- yet	Er- kek	8.55	3.53	10.00	5.00	11.00	9.73	0.66	0.552
		Kız	10.11	2.47	10.00	8.00	12.00	11.44		
Yaşam Kalitesi	Cinsi- yet	Er- kek	2.50	0.28	2.46	2.33	2.63	8.65	0.34	0.740
		Kız	2.65	0.43	2.44	2.30	3.07	9.50		

Mann Whitney U test kullanıldı.

Tablo 3 incelendiğinde cinsiyet bakımından sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi sıra ortalamaları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı gözlenmiştir (Her birisi için $p>0.05$). Diğer bir deyişle, belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi cinsiyet bakımından benzer dağılım gösterdiği görülmüştür.

Tablo 4. Refah düzeyi bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki dağılımın incelenmesi

			<i>Or- tala ma</i>	<i>Std. Sap ma</i>	<i>Med- yan</i>	<i>Q1</i>	<i>Q3</i>	<i>Sıra Ort.</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar	Kendinizi refah düzeyinin kaçınıcı basamağında görüyorsunuz?	Normal	16.20	3.49	15.50	14.00	19.00	10.45	0.04	0.971
		İyi	15.80	2.30	16.00	15.00	17.00	10.55		
Duygularla ilgili sorunlar	Kendinizi refah düzeyinin kaçınıcı basamağında görüyorsunuz?	Normal	9.30	2.71	9.00	9.00	11.00	9.20	1.02	0.353
		İyi	10.50	1.18	11.00	9.00	11.00	11.80		
Başkaları ile ilgili sorunlar	Kendinizi refah düzeyinin kaçınıcı basamağında görüyorsunuz?	Normal	9.10	3.14	8.50	6.00	12.00	10.35	0.11	0.912
		İyi	9.00	2.26	8.50	7.00	10.00	10.65		
Okul ile ilgili sorunlar	Kendinizi refah düzeyinin kaçınıcı basamağında görüyorsunuz?	Normal	8.00	2.98	8.00	8.00	10.00	8.05	1.89	0.063
		İyi	10.50	2.88	11.00	8.00	12.00	12.95		
Yaşam Kalitesi	Kendinizi refah düzeyinin kaçınıcı basamağında görüyorsunuz?	Normal	2.75	.33	2.63	2.48	3.07	2.25	-2.5	0.011
		İyi	2.38	.26	2.33	2.30	2.37	6.11		

Mann Whitney U test kullanıldı*: $p < 0.05$

Tablo 4 incelendiğinde, refah düzeylerine göre sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi incelendiğinde sadece yaşam kalitesinin refah düzeyleri bakımından anlamlı düzeyde farklılık olduğu gözlenmiştir ($p=0,011$). Bu farklılığın, refah düzeyinin normal olanların iyi düzeye göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir. Sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlara göre refah düzeyleri bakımından sıra ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlenmiştir (Her birisi için $p > 0.05$).

Tablo 5. Serbest zamanlarını değerlendirirken günlük çekme bakımından belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki dağılımın incelenmesi

			Std.			Q1	Q3	Sıra Ort.	z	p
			Orta-lama	Sap-ma	Med-yan					
Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar	Serbest zamanlarınızı değerlendir- mekte ne sık- lıkta güçlük çekiyorsunuz?	Ba-zen	16.46	2.63	16.00	15.00	16.00	11,31	-	0.4
		Hiç-bir za-man	15.14	3.34	15.00	12.00	18.00	9,00	0.84	38
Duygu- larla ilgili sorun- lar	Serbest za- manlarınızı değerlendir- mekte ne sık- lıkta güçlük çekiyorsunuz?	Ba-zen	10.00	2.27	11.00	9.00	11.00	10,85	-	0.7
		Hiç- bir za- man	9.71	1.98	10.00	9.00	11.00	9,86	0.37	57
Başka- ları ile ilgili sorun- lar	Serbest za- manlarınızı değerlendir- mekte ne sık- lıkta güçlük çekiyorsunuz?	Ba-zen	9.62	2.69	10.00	8.00	12.00	11,73	-	0.2
		Hiç- bir za- man	8.00	2.45	7.00	6.00	9.00	8,21	1.28	11
Okul ile ilgili sorun- lar	Serbest za- manlarınızı değerlendir- mekte ne sık- lıkta güçlük çekiyorsunuz?	Ba-zen	9.69	2.66	10.00	8.00	11.00	10,96	-	0.6
		Hiç- bir za- man	8.43	3.95	8.00	5.00	12.00	9,64	0.49	43
Yaşam Kalitesi	Serbest za- manlarınızı değerlendir- mekte ne sık- lıkta güçlük çekiyorsunuz?	Ba-zen	2.64	.37	2.57	2.30	3.00	9,90	-	0.4
		Hiç- bir za- man	2.44	.28	2.37	2.33	2.60	7,71	0.880	17

Mann Whitney U test kullanıldı.

Tablo 5 incelendiğinde; bireylerin serbest zamanlarını değerlendirirken günlük çekme durumlarına göre bazı sorunlar ve yaşam kalitesi incelendiğinde her birinin

de benzer dağılım gösterdiği, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlenmiştir (Her biri için $p>0.05$).

Tablo 6. Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmelerine ait bilgiler

	<i>Evet</i>		<i>Hayır</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Dinlenerek	12	60.0%	8	40.0%	20	100.0%
Fiziksel Etkinliklere Katılarak	8	40.0%	12	60.0%	20	100.0%
Sosyal Etkinliklere Katılarak	10	50.0%	10	50.0%	20	100.0%
Kültürel Etkinliklere Katılarak	4	20.0%	16	80.0%	20	100.0%
Sanatsal Etkinliklere Katılarak	6	30.0%	14	70.0%	20	100.0%
Turistik Etkinliklere Katılarak	2	10.0%	18	90.0%	20	100.0%

Tablo 6 incelendiğinde, bireylerin serbest zamanlarında neler yaptığına dair bilgiler bulunmaktadır. Genel olarak bireyler dinlenerek, sosyal etkinliklere katılarak ve fiziksel etkinlikler yaparak geçirdikleri görülmüştür. Nadir olarak kültürel, sanatsal ve turistik etkinliklere katıldıkları görülmüştür.

Tablo 7. Sağlık ve Aktiviteler ile İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	<i>Hiçbir Zaman</i>		<i>Nadiren</i>		<i>Bazen</i>		<i>Sıklıkla</i>		<i>Hemen her zaman</i>		<i>Ortalama</i>	<i>Std.Sapma</i>
	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>		
S 1	1	5.0%	11	55.0%	5	25.0%	3	15.0%	0	0.0%	1.50	0.83
S 2	0	0.0%	2	10.0%	9	45.0%	7	35.0%	2	10.0%	2.45	0.83
S 3	1	5.0%	5	25.0%	4	20.0%	8	40.0%	2	10.0%	2.25	1.12
S 4	2	10.0%	2	10.0%	2	10.0%	9	45.0%	5	25.0%	2.65	1.27
S 5	7	35.0%	1	5.0%	7	35.0%	1	5.0%	4	20.0%	1.70	1.53
S 6	1	5.0%	3	15.0%	11	55.0%	3	15.0%	2	10.0%	2.10	0.97
S 7	3	15.0%	7	35.0%	3	15.0%	5	25.0%	2	10.0%	1.80	1.28
S 8	3	15.0%	8	40.0%	4	20.0%	5	25.0%	0	0.0%	1.55	1.05

Tablo 8. Duygularla İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	<i>Hiçbir Zaman</i>		<i>Nadiren</i>		<i>Bazen</i>		<i>Sıklıkla</i>		<i>Hemen her zaman</i>		<i>Ortalama</i>	<i>Std.Sapma</i>
	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa- yı</i>	<i>%</i>		
D 1	2	10.0%	7	35.0%	8	40.0%	2	10.0%	1	5.0%	1.65	0.99
D 2	1	5.0%	6	30.0%	6	30.0%	7	35.0%	0	0.0%	1.95	0.94

D	1	5.0%	9	45.0	4	20.0	3	15.0	3	15.0	1.90	1.21
3				%		%		%		%		
D	2	10.0	4	20.0	7	35.0	3	15.0	4	20.0	2.15	1.27
4		%		%		%		%		%		
D	1	5.0%	4	20.0	5	25.0	9	45.0	1	5.0%	2.25	1.02
5				%		%		%				

Tablo 9. Başkaları İle İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	<i>Hiçbir Zaman</i>		<i>Nadiren</i>		<i>Bazen</i>		<i>Sıklıkla</i>		<i>Hemen her zaman</i>		<i>Ortalama</i>	<i>Std.Sapma</i>
	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>		
B	1	5.0%	7	35.0	8	40.0	4	20.0	0	0.0%	1.75	0.85
1				%		%		%				
B	4	20.0	8	40.0	3	15.0	4	20.0	1	5.0%	1.50	1.19
2		%		%		%		%				
B	5	25.0	6	30.0	5	25.0	4	20.0	0	0.0%	1.40	1.10
3		%		%		%		%				
B	3	15.0	3	15.0	6	30.0	5	25.0	3	15.0	2.10	1.29
4		%		%		%		%		%		
B	1	5.0%	2	10.0	9	45.0	6	30.0	2	10.0	2.30	0.98
5				%		%		%		%		

Tablo 10. Okul İle İlgili Sorunlara Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	<i>Hiçbir Zaman</i>		<i>Nadiren</i>		<i>Bazen</i>		<i>Sıklıkla</i>		<i>Hemen her zaman</i>		<i>Ortalama</i>	<i>Std.Sapma</i>
	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>Sa-yı</i>	<i>%</i>		
O	1	5.0%	8	40.0	7	35.0	3	15.0	1	5.0%	1.75	0.97
1				%		%		%				
O	2	10.0	5	25.0	9	45.0	3	15.0	1	5.0%	1.80	1.01
2		%		%		%		%				
O	3	15.0	3	15.0	8	40.0	3	15.0	3	15.0	2.00	1.26
3		%		%		%		%		%		
O	4	20.0	8	40.0	2	10.0	2	10.0	4	20.0	1.70	1.45
4		%		%		%		%		%		

0	1	5.0%	3	15.0	11	55.0	5	25.0	0	0.0%	2.00	0.79
5				%		%		%				

Tablo 7, tablo 8, tablo 9 ve tablo 10'da sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlara ait her bir boyuta ait bütün maddelerin frekans değerleri ve tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir.

Tablo 11. Yaşam Kalitesi Ölçeğine Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	Kesinlikle		Önemsiz		Önemli		Çok önemli		Orta- lama	Std. Sapma
	Sa- yı	%	Sa- yı	%	Sa yı	%	Sayı	%		
Y1	2	10.0%	13	65.0%	5	25.0%	0	0.0%	2.15	0.59
Y2	0	0.0%	6	30.0%	12	60.0%	2	10.0%	2.80	0.62
Y3	3	15.0%	5	25.0%	6	30.0%	6	30.0%	2.75	1.07
Y4	3	15.0%	4	20.0%	5	25.0%	8	40.0%	2.90	1.12
Y5	4	20.0%	5	25.0%	7	35.0%	4	20.0%	2.55	1.05
Y6	5	25.0%	6	30.0%	9	45.0%	0	0.0%	2.20	0.83
Y7	2	10.5%	5	26.3%	6	31.6%	6	31.6%	2.84	1.01
Y8	4	20.0%	4	20.0%	6	30.0%	6	30.0%	2.70	1.13
Y9	1	5.0%	12	60.0%	2	10.0%	5	25.0%	2.55	0.94
Y10	3	15.0%	4	20.0%	10	50.0%	3	15.0%	2.65	0.93
Y11	3	15.8%	4	21.1%	7	36.8%	5	26.3%	2.74	1.05
Y12	4	20.0%	5	25.0%	3	15.0%	8	40.0%	2.75	1.21
Y13	5	25.0%	7	35.0%	7	35.0%	1	5.0%	2.20	0.89
Y14	2	10.0%	6	30.0%	4	20.0%	8	40.0%	2.90	1.07
Y15	3	15.0%	6	30.0%	7	35.0%	4	20.0%	2.60	0.99
Y16	3	15.8%	6	31.6%	3	15.8%	7	36.8%	2.74	1.15
Y17	4	20.0%	4	20.0%	9	45.0%	3	15.0%	2.55	1.00
Y18	4	20.0%	5	25.0%	8	40.0%	3	15.0%	2.50	1.00

Y1	0	0.0%	9	45.0	6	30.0	5	25.0%	2.80	0.83
9				%		%				
Y2	2	10.0%	5	25.0	9	45.0	4	20.0%	2.75	0.91
0				%		%				
Y2	5	25.0%	6	30.0	7	35.0	2	10.0%	2.30	0.98
1				%		%				
Y2	3	15.0%	6	30.0	9	45.0	2	10.0%	2.50	0.89
2				%		%				
Y2	7	35.0%	5	25.0	4	20.0	4	20.0%	2.25	1.16
3				%		%				
Y2	1	5.0%	9	45.0	4	20.0	6	30.0%	2.75	0.97
4				%		%				
Y2	4	20.0%	6	30.0	8	40.0	2	10.0%	2.40	0.94
5				%		%				
Y2	4	20.0%	7	35.0	7	35.0	2	10.0%	2.35	0.93
6				%		%				
Y2	2	10.0%	9	45.0	9	45.0	0	0.0%	2.35	0.67
7				%		%				

Tablo 12. Belirlenen Bazı Sorunlar ve Yaşam Kalitesine Ait Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	<i>N</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Std. Sapma</i>
Sağlık ve aktiviteler ile ilgili sorunlar	20	16	2.88
Duygularla ilgili sorunlar	20	9.90	2.12
Başkaları ile ilgili sorunlar	20	9.05	2.66
Okul ile ilgili sorunlar	20	9.25	3.12
Yaşam Kalitesi	17	2.55	0.34

Tablo 13. Cinsiyet ve Refah Düzeylerinin Dağılımı

		<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Erkek	11	55,0%
	Kız	9	45,0%
Kendinizi refah düzeyinin kaçınıcı basamağında görüyorsunuz?	Normal	10	50,0%
	İyi	10	50,0%

Çalışmaya katılanların %55'nin kız, %45'inin ise erkek olduğu gözlenmiştir. Refah düzeyleri bakımından incelendiğinde ise bireylerin %50'sinin normal, diğer %50'sinin ise iyi bir refah düzeyinde olduğunu belirtmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Engelliler, yaşadıkları toplumda birçok olumsuz tutum ve davranışla karşılaşabilmekte, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri farklılıklar gösterse de toplumların engellilere karşı tutum ve davranışları benzerlikler göstermektedir. Ekonomik ve sosyal yapı bozuklukları, bilgi eksikliği ve yetersizliği, duyarsızlık, yanlış yaklaşımlar, olumsuz tutum ve davranışlar, fiziksel çevre şartlarının yetersizliği engeli bireylerin sıklıkla karşılaştığı durumlardır.

Engelli bireylerde tıpkı diğer bireyler gibi kaliteli bir yaşamı hak etmektedirler. Bu bireylerin toplumsallaşması ve üretken bir birey olması ise önemli bir konudur. Engelli bireylerin toplumsal olaylardan ayrı tutulması ise kendileri ile barışık olan yaşantılarına etki etmektedir ve azami derecede onları olaylara karşı soyutlamaktadır.

Engelli bireylerin serbest zaman ve yaşam kalitesini gelişmesinde, sosyal yaşamı ilerletmede, toplum tarafından kabul görmesini sağlamada ve bireylerle iletişim kurma yolu olarak spor vazgeçilmez unsurlardandır.

Bedensel Engelli 13-18 yaş arası amputelerin yaşam kalitelerinin ve serbest zaman alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmamızda; Çalışmaya katılanların %55'nin kız, %45'inin ise erkek olduğu gözlenmiştir. Sarı(2009)¹⁰³'ün işitme engelli ilköğretim öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada %44.3'ünün kız, %55.7'sinin erkek olduğu saptanmıştır. Bu da bizim çalışmamızda çıkan sonuçla örtüşmektedir.

Refah düzeyleri bakımından incelendiğinde ise bireylerin %50'sinin normal, diğer %50'sinin ise iyi bir refah düzeyinde olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan çoğu çalışmalarda (Eski 1999)¹⁰⁴ maddi yeterliliğin yaşam kalitesini yükselttiği belirtilmiştir. Bu da bizim çalışmamızda çıkan sonuçla aynı şekilde paralellik göstermektedir.

¹⁰³Hakan Sarı, **Farklı Ortamlarda Öğrenim Gören İşitme Öğrencilerin Sosyal Ve Etik Kurallarla İlgili Bilgilerin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya, 2009, ss,391-406

¹⁰⁴ Sevilay Eski, Myokort Enfarktüsü Geçiren Bireylerin Yaşam Kalitelerinin Belirlenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1999 (**Bilim Uzmanlığı Tezi**)

Yaş ile sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki incelendiğinde; yaş ile belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi ile anlamlı düzeyde doğrusal bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir. Humar ve arkadaşları(2003)¹⁰⁵ve Ponton ve arkadaşlarının(2001)¹⁰⁶ yaptıkları çalışmada yaş kriteri bakımından bireylerin yaşam kalitesi arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bizim çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlar, Humar ve ark.(2003) ve Ponton ve ark.(2001) yaptıkları çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Sağlık ve aktivitelere ilişkin sorunlar, okul ile ilgili sorunlar ve başkaları ile ilgili sorunlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde; aralarında anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte; bireyler başkaları ile sorunlar yaşadıkları takdirde, okul ile ilgili sorunlar ve sağlık, aktiviteler ile ilgili sorunlarının arttığı görülmüştür.

Sonuç olarak; bedensel engelli 13-18 yaş arası amputelerin yaşam kalitelerinin ve serbest zaman alışkanlıklarının istenilen düzeyde olmadığı ve sosyal yaşama geçmediği; ayrıca engelli bireylerin toplam nüfus içerisindeki konumlarının ve sorunlarının büyük önem taşıdığı gözlemlenmiştir.

Serbest zaman ile sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki incelendiğinde, serbest zaman ile belirlenen sorunlar ve yaşam kalitesi ile anlamlı düzeyde doğrusal bir ilişki olmadığı gözlenmiştir.

Refah düzeylerine göre sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlar ve yaşam kalitesi incelendiğinde sadece yaşam kalitesinin refah düzeyleri bakımından anlamlı düzeyde farklılık olduğu gözlenmiştir. Bu farklılığın, refah düzeyinin normal olanların iyi düzeye göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sağlık ve aktiviteler, duygularla, başkaları ve okul ile ilgili sorunlara göre refah düzeyleri bakımından sıra ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlenmiştir.

Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirirken günlük çekme durumlarına göre bazı sorunlar ve yaşam kalitesi incelendiğinde her birinin de benzer dağılım gösterdiği, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı gözlenmiştir.

---

¹⁰⁵ Abhinav Humar, Graft and Quality Of Life Outcomes In Older Recipients Of a Kidney Transplant, Experimental and Clinical Transplantation, 2003, ss 69-72

¹⁰⁶ Pablo Ponton, Quality Of Life Change After Kidney Transplantation, Transplantation Proceedings, 2001, ss33

Bireylerin serbest zamanlarında neler yaptığına dair bilgiler bulunmaktadır. Genel olarak bireyler dinlenerek, sosyal etkinliklere katılarak ve fiziksel etkinlikler yaparak geçirdikleri görülmüştür. Nadir olarak kültürel, sanatsal ve turistik etkinliklere katıldıkları görülmüştür.

ÖNERİLER

Araştırmamızın neticesine göre tespit edilen önerilerimiz aşağıda sunulmuştur:

Engelli bireylerin yaşam kalitesini arttırmak engelli bireyleri toplumdan soyutlamaktan geçer.

- Engelli bireylerin yaşam düzeylerinin istenilen düzeylere ulaşması için uygun sportif etkinliklere ağırlık verilmelidir.
- Düzenli sportif aktivitenin, yaşam kalitesini, diğer psikolojik değişkenleri olumlu yönde etkilediği gerçeğinden hareketle engelli bireylerin bu gibi faaliyetlere katılımı teşvik edilmelidir.
- Düzenli sportif etkinliklerle bedensel rahatlamının yanısıra ruhsal açılarından da inanç eksenli rehabilitasyon ve terapi uygulamalarına ağırlık verilmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Anonim, Ortopedik Özürlüler Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Eğitim Rehberi, 2007.

ATAMAN Ayşegül, *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Gündüz Yayınları, Ankara, 2005.

ATAY Mustafa, *Engelli bireylerin benlik gelişiminde spor etkinliklerinin önemi*, Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı, GSGM Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları:1995

AYDIN Bilgin Hülya, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

BANARJEE Sikhar *Lowerextremityamputations:In: Basmajian JV, Banerjee SN, eds. Clinicaldecisionmaking in rehabilitationefficacyandoutcomes. Churchill Livingstone, Newyork, 1996*

BAŞAR Eracar Nevin, *Bir Otistikle Yaşamak*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

BATU Emine Sena, *Özel Eğitim Kaynaştırma ve Özel Eğitim Hizmetleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir,2002.

BROUWER J. Ludeke, *Felsefi Açıdan Engellilerde Spor*. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Başbakanlık GSGM Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı. (1), Ankara,1997

BUDAK Selçuk, , ***Psikoloji Sözcüğü***, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 2000

DÜNDAR Uğur, *Antrenman Teorisi*.Sporsal Kuram Dizisi, 3. Basım, Ankara,1996.

ERGUN Nevin, *Bedensel Engellilerde Sportif Aktiviteler ve Klasifikasyon*.I.Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi Kongre Kitabı, Konya, 2011.

ERGUN Nevinve BALTACI Gül, *Spor Yaralanmalarında Fizyoterapi veRehabilitasyon Prensipleri* (2. bs.). Merdiven Reklam. Ankara, 2006.

GÜR Arzu, *Özürlülerin Sosyal Yaşama Uyum Süreçlerinde Sportif Etkinliklerin Rolü*, Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları (16.bs), Ankara,2001

GÜVEN K Bengü, ESATBEYOĞLU Ferhat, *Fiziksel Aktivite, Beslenme ve Sağlık Kongresi: Engelli sporcuların sosyalizasyon süreci: Türkiye’de tekerlekli sandalye basketbolu ve goalball örneği*. BaşkentÜniversitesi. 1.Fiziksel Aktivite, Beslenme veSağlık Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara, 2009.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ***Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi***, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Özürlüler Müdürlüğü, İBB Basımevi, 2012

KALYON Alp Tunç, *Özürlülerde Spor*.Bağırhan Yayinevi, Ankara, 1997.

KUTER-ÖZTÜRK Füsün, *Antrenör ve Sporcu El Kitabı*, Bağırhan Yayinevi, 2. Baskı, Ankara, 1999.

MEB, *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı*, Ankara, 2008.

MEB, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bedensel ve Süreğen Hastalıklar*, Ankara, 2013

ÖZER S. Dilara, *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*. Nobel Yayın-Dağıtım. Ankara, 2001.

ÖZER S Dilara, *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*, 4. Baskı, Nobel, Ankara, 2013.

ÖZSOY Yahya, ERİPEK Süleyman, *Özel eğitime muhtaç çocuklar özel eğitime giriş*. Karatepe Yayınları. Ankara, 2002.

ÖZTÜRK Mustafa, *Hayata Dokunuş*, Sembol Yayınları, İstanbul, 2007.

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, I. Özürlüler Şurası Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler Komisyon Raporları Genel Kurul Görüşmeleri, Ankara, 1999.

UYŞAL Hakan, *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Fiziksel Yetersizliği ve Süreğen Hastalığı Olan Öğrenciler*, Yedinci baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2013.

YETİM Azmi, *Sosyoloji ve Spor*. Berikan Matbaacılık, Ankara, 2000.

YETİM Azmi, *Sosyoloji ve Spor*. Topkar Matbaacılık. Trabzon, 2005.

MAKALELER

COOPER Rory, *Research on physical activity and health among people with disabilities: a consensus statement*. Journal of Rehabilitation Research and Development. 36 (2), 1999, pp. 142-54.

ÇEVİK Ayşe, KORUÇ Ziya ve GÜRSEL Ferda, *Engelli ve Engelli Olmayan Bireylerde Farklı Orandaki Hedef Artışının Performans Üzerine Etkisi*. Öz-Veri Dergisi. 5(2), 2008, ss. 1267-278.

ERBAHÇECİ Fatih ve ŞENER Gül, *Üst ekstremite amputeleri*. Artroplastik Artroskopik Cerrahi. (9), 1994, ss. 67-70.

ESATBEYOĞLU ve GÜVEN-KARAHAN Bengü, *Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımlarının Önündeki Engeller*. Spor Bilimleri Dergisi, Hacettepe J. of Sport Sciences, 25(2), Ankara, 2014, ss. 43-55.

GÜRSEL Ferda ve KORUÇ Ziya, *Hedef belirlenen engelli olan ve olmayan öğrencilerde antrenmanın performans ve duygusal durumlar üzerine etkisi*. Spor Bilimleri Dergisi, 15 (3), 2004, ss. 137-154.

GÜRSEL Ferda ve KORUÇ Ziya, *Eğitilebilir zihinsel engelli bireylerde kısa ve uzun erimli hedeflerin performans üzerine etkisi*. Spor Bilimleri Dergisi, 16 (1), 2005, ss. 30 -38.

GÜVEN-KARAHAN Bengü ve ESATBEYOĞLU Ferhat, *15. Annual Congress of the European College of Sport Science: Physical Education Course Experiences of Students with Visually Impaired*. Antalya: Türkiye. Proceeding Book, 492. 2010.

GÜVEN-KARAHAN Bengü ve ESATBEYOĞLU Ferhat, *17. International Symposium of Adapted Physical Activity: The Socialization Process of Goalball Players in Turkey*. Gävle: Sweden. Proceeding Book, 2009, s,168

HUMAR Abhinav, Graft and Quality Of Life Outcomes İn Older Receptients Of a Kidney Transplant, *Experimental and Clinical Transplantation*, 2003, ss 69-72

İLHAN Levent, *Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16(1), 2008, ss. 315–324.

İLHAN Levent, *Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının özel eğitimleri sürecinde beden eğitimi ve spor etkinliklerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi*. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3 (1), 2009, ss. 38-48.

KARATAŞ Kasım, *Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, Bir Sosyal Politika Yaklaşımı*, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, C: 2, 2002, ss. 20

KIRCHNER Corinne, GERBER Elaine and SMITH Brooke, *Designed to deter: community barrier to physical activity for people with visual or motor impairments*. American Journal for Preventive Medicine, 34 (4), 2008, pp. 349-352.

Ponton Pablo, Quality Of Life Change After Kidney Transplantation, *Transplantation Proceedings*, 2001, ss33

RIMMER James, ROWLAND Jennifer, *Physical activity participation among persons with disabilities*. American Journal of Preventive Medicine, 26 (5), 2004, pp. 419-425.

SAVUCU Yüksel ve BİÇER Yonca, *Zihinsel engellilerde fiziksel aktivitelerin önemi*. Türkiye Klinikleri Journal of Sports Science, 1 (2), 2009, 117-22.

TEZCAN F. Gamze ve TANRIKULU Yüksel, **Milli Kütüphane'de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi Ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması**, Bilgi Dünyası Dergisi, 2011, 12(2), 359-378

YAZICIOĞLU Kamil, TAŞKAYNATAN M. Ali; GÜZELKÜÇÜK M. Ali and TUĞCU İlknur, *Effect of playing football (soccer) on balance, strength and quality of life in unilateral below-knee amputees*. American Journal of Physical Medicine and Rehabilitation. 2007, 86:pp. 800-805.

YILDIZ Esra ve GÜRSEL Ferda, *İşitme engeli olan çocuklarda hareket eğitim modeli ile değiştirme hareketlerinin işlenmesi*. Spor Bilimleri Dergisi, 19(2), 2008, ss. 111–124.

TEZLER

BAŞARAN İsmail, Sağlıklı Kent Planlaması Açısından Isparta, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007, 46-47. **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**

Sevilay Eski, Myokort Enfarktüsü Geçiren Bireylerin Yaşam Kalitelerinin Belirlenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1999 **(Bilim Uzmanlığı Tezi)**

HASIRCIOĞLU Abdullah, *İşverenlerin Özürlü İstihdamına Yaklaşımı (Sakarya Örneği)*. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006 ss,71 **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

KIRDÖK Esengül, Trafik Kazası ile Yaralanmış Kişilerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2005, s,57 **(Yayınlanmış Yüksek Lisans)**

KOÇ Mustafa, *Engelli Bireylerin Yaşadığı Sorunlar*, Sakarya Üniversitesi, 2010. ss,34 **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans)**

SELÇUKOĞLU Zeliha, Araştırma Görevlilerinde Tükenmişlik Düzeyi ile Yalnızlık Düzeyi ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2001,s,62-72. **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

ŞAH Hüseyin, *Spor Yapan ve Yapmayan Bedensel Engellilerin Problem Çözme Becerileri Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi*. Mersin Üniversitesi Mersin, 2005.ss,18 **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

ŞAHİN Ahmet, Spor Yapan ve Yapmayan Bedensel Engelli Bireylerin Öfke İfade Tarzlarının Araştırılması, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014, s,79 **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**

YAZICI Mehmet, Spor Yapan ve Yapmayan Ampute Bireylerin Yaşam Kalitesi ve Depresif Durumlarının İncelenmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2012, s,39. **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**

DERGİLER

DAİPRATHAM Piyapet, TANTİNİRAMİ Suchet, **Factors Associated with Vocational Reintegration Among the Thai Lower Limb Amputees.** J Med Assoc Thai. 2008;91(2):234- 9.

DİLBAZ Nesrin, SEBER Gülten, **Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi,** Kriz Dergisi, Ankara, 1993 sayı. 1 (133-138).

DOĞRU Sunay Yıldırım ve ASLAN Emel, **Engelli Çocuğu olan Annlerin Sürekli Kaygı Düzeyi ile Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması,**Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi sayı 19, Selçuk Üniversitesi, Konya,2008, s,43

GÜLEÇ Yasin, **Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi ve İşlevi, Bağcılar Engelliler Sarayı Örneği,** Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2, Sayı:1, İstanbul, 2014, s,380

GÜRSEL Ferda, KORUÇ Ziya,**Engelli ve Engelli Olmayan Bireylerde Farklı Orandaki Hedef Artışının Performans Üzerine Etkisi,** ÖZ-VERİ Dergisi, Aralık, Cilt: 5 Sayı: 2 s.10

İLHAN Levent, **Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Düzeyine Etkisi,** Kastamonu Eğitim Dergisi, Kastamonu, 16(1), 315-324

SARI Hakan, **Farklı Ortamlarda Öğrenim Gören İşitme Öğrencilerin Sosyal Ve Etik Kurallarla İlgili Bilgilerin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi,** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya, 2009, ss,391-406

SAVUCU Yüksel, SİRMEN Bilsen, İNAL Serap, KARAHAN Mustafa, ERDEMİR İbrahim, **Zihinsel Engelli Bireylerde Basketbol Antrenmanının Fiziksel Uygunluk Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi.** Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2006, 20 (2) , 105–113.

ŞENER Gül, **Walking Patterns of Healty Young Women Wearing Different Heel Hights.** Hacettepe Ortopedi Dergisi.1999, s.78

T.C. Başbakanlık, ÖZİDA, **I. Özürülüler Şurası: Özürülülerle İlgili Yönetim ve Örgütlenme; Özürülülerle İlgili Sosyal Politika Yönetim ve Örgütlenme Komisyon Raporu,** Ankara, 29.11- 02.12.1999, s.74.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.isitmeengellilerilkokulu.meb.k12.tr>(Erişim Tarihi: 20.01.2016)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **Özürlü İstatistikleri Oranları**,
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017(Erişim Tarihi;25.02.2016)

9463 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun,<http://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi;26.02.2016)

<http://arsiv.ntv.com.tr/news/151819.asp>(Tarihi:11.12.2015)

http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017(Erişim Tarihi (18.11.2015)

Türkiye Bedensel Engelliler Federasyonu, Tarihçe,
http://tbesf.org.tr/kurumsal/tarihce/?id=20_Erişim Tarihi: 10.05.2005

EKLER

ÇOCUKLAR İÇİN YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU (13-18 YAŞ)

Ad Soyad:

Tarih:

ÇOCUKLAR İÇİN YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ**Ergen Değerlendirme Formu (13-18 yaş)**

Bir sonraki sayfada sizin için sorun olabilecek durumların listesi bulunmaktadır.

Lütfen son bir aylık süre içinde her birinin sizin için ne kadar sorun oluşturduğunu daire içine alarak belirtiniz.

Eğer sizin için hiçbir zaman sorun değilse	0
Eğer sizin için nadiren sorun oluyorsa	1
Eğer sizin için bazen sorun oluyorsa	2
Eğer sizin için sıklıkla sorun oluyorsa	3
Eğer sizin için hemen her zaman sorun oluyorsa	4

Burada yanlış ya da doğru cevaplar yoktur.

Eğer herhangi bir soruyu anlayamazsanız lütfen yardım isteyiniz.

Son bir ay içinde aşağıdakiler sizin için ne kadar sorun yarattı?

Sağlığını ve aktivitelerinin ile ilgili sorular	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Hemen her zaman
1. Bir baktım fazla yürümek bana zor gelir	0	1	2	3	4
2. Kaçmak bana zor gelir	0	1	2	3	4
3. Spor ya da egzersiz yapmak bana zor gelir	0	1	2	3	4
4. Ağır bir şey kaldırmak bana zor gelir	0	1	2	3	4
5. Kendi bakımına ilgisi ya da ilgiyi yapmak bana zor gelir	0	1	2	3	4
6. Evdeki günlük işleri yapmak bana zor gelir	0	1	2	3	4
7. Bir yerin sıcak ya da soğuk	0	1	2	3	4
8. Enerjin azdır	0	1	2	3	4

Duygularıyla ilgili sorular	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Hemen her zaman
1. Korkmuş ya da ürkmüş hissedersin	0	1	2	3	4
2. Hüzünlü ya da ümitsiz hissedersin	0	1	2	3	4
3. Öfkeli hissedersin	0	1	2	3	4
4. Uyanmakta zorluk çıkarırsın	0	1	2	3	4
5. Bunu ne olacağı konusunda endişelenirsin	0	1	2	3	4

Beşikleri ile ilgili sorular	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Hemen her zaman
1. Yapılarının geçirmekte sorun yaparın	0	1	2	3	4
2. Yapılarının bezinle arızası olmasın istemezler	0	1	2	3	4
3. Yapılarının bezinle olay çıkar	0	1	2	3	4
4. Yapılarının yapıldıkları şeyleri yapamazsın	0	1	2	3	4
5. Yapılarının ayak yerden kalkması zorluk çıkarırsın	0	1	2	3	4

Okul ile ilgili sorular	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Hemen her zaman
1. Sınıf arkadaşını toplamakta zorlanırsın	0	1	2	3	4
2. Bazı şeyleri unutursun	0	1	2	3	4
3. Derstenden geri kalmamak için zorluk çıkarırsın	0	1	2	3	4
4. Kendini iyi hissetmediğin için okula gitmediğin olur	0	1	2	3	4
5. Doktora ya da hastaneye gittiğin için okula gitmediğin olur	0	1	2	3	4

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Yaşınız? (Lütfen belirtiniz)

.....

2. Cinsiyetiniz?

Erkek	Kız
-------	-----

3. Üniversiteniz ve Bölümünüz? (Lütfen belirtiniz)

Üniversite: ..... Bölüm: .....

4. Toplumdaki kişilerin refah düzeyini düşündüğünüzde "1" en düşük basamak, "5" en yüksek basamak olmak üzere siz kendinizi bu refah düzeyinin kaçmıncı basamağında görüyorsunuz?

Çok Kötü	Kötü	Normal	İyi	Çok İyi
1	2	3	4	5

5. Haftalık boş zamanınız ne kadardır? (Belirtiniz) ..... saat

6. Boş zamanlarınızı değerlendirirken ne sıklıkla güçlük çekiyorsunuz?

Her Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
-----------	-------	--------------

7. Boş zamanlarınızı genellikle nasıl değerlendiriyorsunuz?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Dinlenerek	1
Fiziksel etkinliklere katılarak	2
Sosyal etkinliklere katılarak	3
Kültürel etkinliklere katılarak	4
Sanatsal etkinliklere katılarak	5
Turistik etkinliklere katılarak	6
Diğer (Belirtiniz)	7

Arka Sayfayı Çeviriniz

Değerli Katılımcı;

Aşağıda sportif rekreasyonel aktivitelere katılmanızı engelleyebileceği düşünülen bazı ifadelere yer verilmiştir. Bu ifadelerin sizin rekreasyonel etkinliklere katılmanızı engellemedeki önem derecesini liste üzerinde ayrılan alana işaretleyiniz. Her birey, diğer bireylerden farklı olduğundan bu ankette doğru veya yanlış cevap yoktur. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece bu araştırma kapsamında kullanılacaktır. Göstereceğiniz ilgi ve özene şimdiden teşekkür ederiz.

	Kesinlikle Önemli 1	Önemli 2	Önemli 3	Çok Önemli 4
1. Aktivitelerin yorgunluk hissi vermesi	1	2	3	4
2. Kendini yorgun hissetmek	1	2	3	4
3. Sakatlanmaktan korkmak	1	2	3	4
4. Sağlık problemleri	1	2	3	4
5. Kendini güvende hissetmemek	1	2	3	4
6. Sosyal ortamlardan mutlu olmamak	1	2	3	4
7. Nerede öğreneceğini bilmemek	1	2	3	4
8. Nerede katılacağını bilmemek	1	2	3	4
9. Öğretecek kimsenin olmaması	1	2	3	4
10. Tesis donanımının yetersiz olması	1	2	3	4
11. Tesislerin yetersiz olması	1	2	3	4
12. Tesislerin kalabalık olması	1	2	3	4
13. Sunulan hizmetleri beğenmemek	1	2	3	4
14. Eve yakın imkanların olmaması	1	2	3	4
15. Ulaşımın zengin olması	1	2	3	4
16. Arabanın olmaması	1	2	3	4
17. Yeteri kadar paranın olmaması	1	2	3	4
18. Arkadaşlarının zamanının olmaması	1	2	3	4
19. Beraber katılacak kimsenin olmaması	1	2	3	4
20. Arkadaşlarının bu tür etkinliklere katılmaktan hoşlanmaması	1	2	3	4
21. İş/çalışma zamanının yoğun olması	1	2	3	4
22. Aile için zaman ayırmak zorunda olmak	1	2	3	4
23. Sosyal etkinlikler için zaman ayırmak zorunda olmak	1	2	3	4
24. Program zamanlarının uygun olmaması	1	2	3	4
25. Geçmişte bu tür etkinlikleri sevmemek	1	2	3	4
26. İlgili olmamak	1	2	3	4
27. Rutin programı beğenmek istememek	1	2	3	4

ÖZGEÇMİŞ

Adı : Ulaş

Soyadı : Şentürk

Doğum Yeri : İstanbul

Mail : ulasenturk@gmail.com

Telefon : 0 507 286 09 89

Eğitim : Plevne Lisesi

Aksaray Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretmenlik
Bölümü

İş Tecrübesi : Konya Büyükşehir Belediyesi Gençlik Merkezinde Okçuluk

Antrenörlüğü

Sağlık A.Ş Spor Eğitmeni

Spor Geçmişi : 2. Kademe Okçuluk Antrenörlüğü

(Milli Sporcu)